

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra Politologie

**Model demokracie České republiky: komparace současného a
Babišova modelu**

Bakalářská práce

Autor:	Daniel Rabas
Studijní program: B6701	Politologie
Studijní obor:	Politologie
Forma studia:	Kombinovaná
Vedoucí práce:	Mgr. Michael Haman

Hradec Králové, 2020

Zadání bakalářské práce

Autor:	Daniel Rabas
Studium:	F17BK0059
Studijní program:	B6701 Politologie
Studijní obor:	Politologie
Název bakalářské práce:	Model demokracie České republiky: komparace současného a Babišova modelu
Název bakalářské práce AJ:	Democracy Model of the Czech Republic: Comparison of the Current Model and Babiš Model

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V posledních letech se v České republice mění politické trendy. Ve volbách v roce 2017 se do Poslanecké sněmovny ČR dostalo rekordních devět politických subjektů. Mění se i model demokracie? Cílem bakalářské práce je analyzovat model demokracie, který propaguje Andrej Babiš ve své knize *O čem sním, když náhodou spím* a svých vyjádřeních. Součástí tohoto cíle bude i rovněž prozkoumání modelu demokracie v ČR, aby mohlo dojít ke komparaci současnosti a případných změn, které by Andrej Babiš aplikoval. Bakalářská práce navazuje na dostupné prameny a literaturu s cílem hlouběji představit a analyzovat daný model demokracie za využití metody kvalitativního výzkumu. Práce je členěna do tří částí. V první části výzkumu se autor na demokracii dívá ze širšího úhlu pohledu, teoreticky vymezí konsensuální model demokracie, lehce nastíní informace o westminsterském respektive konsociačním modelu demokracie. Ve druhé části autor práce využije případovou studii, kde aplikuje politický systém České republiky na teoretické vymezení konsensuálního modelu demokracie. V poslední části bude současný model demokracie komparován s navrhovanými myšlenkami Andreje Babiše, jak by se mohl změnit model demokracie a k jakým změnám by došlo ve volebním systému. V průběhu práce bude potvrzeno nebo vyvráceno, že se politický systém ČR přibližuje ke konsensuálnímu modelu demokracie. Dále autor zhodnotí, k jakým změnám by došlo po aplikaci vizí Andreje Babiše.

Babiš, Andrej. 2017. *O čem sním, když náhodou spím*. Praha: vlastní náklady. Bureš, Jan. 2012. *Česká demokracie po roce 1989: institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada Publishing. Hloušek, Vít a Kopeček, Lubomír. 2002. "Česká republika - konsensuální nebo majoritní model demokracie?" *Politologická revue*, č. 1, s. 3-21. Hloušek, Vít a Kopeček, Lubomír (eds.). 2003. *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita. Lijphart, Arend. 1999. *Patterns of democracy: government forms and performance in thirty-six countries*. New Haven: Yale University Press. Lijphart, Arend. 2008. *Thinking about democracy: power sharing and majority rule in theory and practise*. London: Routledge Taylor & Francis Group Říchová, Blanka. 2014. 3. vydání. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál. Vodička, Karel a Cabada Ladislav. 2003. *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Praha: Portál.

Garantující pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Michael Haman

Datum zadání závěrečné práce: 8.3.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval pod vedením svého vedoucího Mgr. Michaela Hamana samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 14. 4. 2020

.....

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat svému vedoucímu práce, Mgr. Michaelu Hamanovi, za ochotu, věcné připomínky a čas, který mi věnoval v průběhu psaní této práce. Dále bych chtěl poděkovat svým kolegům z katedry politologie. Nakonec bych chtěl poděkovat všem svým nejbližším přátelům a blízkým, kteří mne podporovali po celou dobu mého studia.

Anotace

Rabas, Daniel. 2020. *Model demokracie České republiky: komparace současného a Babišova modelu*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, Katedra Politologie. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je věnována analýze současného modelu demokracie v České republice a modelu, který by nastal, pokud by došlo k naplnění cílů Andreje Babiše. Práce je rozdělena do třech hlavních kapitol, kdy první je věnována teoretickému vymezení modelů demokracie (konsociační, westminsterský a konsensuální) od nizozemského politologa Arenda Lijpharta. Ve druhé části je cílem výzkumné práce ověřit, zda se model demokracie přibližuje konsensuálnímu modelu demokracie. Hlavním cílem této práce je ve třetí kapitole odpovědět na otázku, ke kterému modelu se blíží vize Andreje Babiš a následné výsledky komparovat se současným modelem demokracie. Časové vymezení práce je od roku 2006 do roku 2017.

Klíčová slova: Westminsterský a konsensuální model demokracie, Česká republika, Ústava České republiky, politické hnutí ANO 2011, Andrej Babiš a politické změny.

Annotation

Rabas, Daniel. 2020. *Democracy Model of the Czech Republic: Comparison of the Current Model and Babiš Model*. Hradec Králové: University of Hradec Králové, Philosophical Faculty, Department of Political Science. Bachelor thesis.

This bachelor thesis is devoted to the analysis of the current model of democracy in the Czech Republic and to the model that would be established if the targets of Andrej Babiš were enforced. The thesis is divided into three main chapters. The first chapter is devoted to the theoretical definition of the models of democracy (consociational, Westminster and consensus) by the Dutch political scientist Arend Lijphart. In the second part of the thesis, the aim is to verify whether or not this model of democracy approaches the consensual model of democracy. The main aim of this thesis, which is addressed in the third part, is to identify which model approaches the vision of Andrej Babiš, and to compare the results with the current model of democracy. The bachelor thesis covers the time period from 2006 to 2017.

Klíčová slova: Westminster and consensus model of democracy, the Czech Republic, the Constitution of the Czech Republic, political movement ANO 2011, Andrej Babiš and political changes.

Obsah

Úvod.....	1
1 Teoretická část.....	5
1.1 Východiska Lijphartovy teorie.....	5
1.2 Konsociační model demokracie.....	6
1.3 Konsociační, nebo konsensuální model demokracie?.....	7
1.4 Westminsterský model demokracie.....	7
1.5 Konsensuální model demokracie.....	10
1.5.1 Deset znaků konsensuální demokracie.....	12
2 Analytická část I.....	15
2.1 Exekutiva.....	15
2.2 Vztah exekutivy a legislativy.....	17
2.3 Stranický systém.....	20
2.4 Volební systém.....	23
2.5 Systém zájmových skupin.....	25
2.6 Teritoriální uspořádání moci.....	27
2.7 Podoba legislativní moci.....	28
2.8 Ústava.....	30
2.9 Soudní kontrola ústavnosti.....	31
2.10 Centrální banka.....	33
3 Analytická část II.....	36
3.1 Ústava.....	37
3.2 Volební systém.....	38
3.3 Stranický systém.....	41
3.4 Exekutiva.....	44
3.5 Podoba legislativní moci.....	45
3.6 Vztah exekutivy a legislativy.....	48
3.7 Teritoriální uspořádání moci.....	53
Závěr.....	57
Seznam pramenů a literatury.....	62
Seznam literatury.....	62
Seznam pramenů.....	63
Právní předpisy.....	63
Internetové zdroje.....	64

Úvod

Po roce 1989 došlo ve státech střední a východní Evropy k mnoha změnám. Tyto změny se týkaly především osvobození se od komunistické nadvlády. Státy stály před otázkou, zda nahradit bývalý komunistický jednobarevný parlament prezidentským nebo parlamentním státním zřízením. Česká republika se vydala cestou parlamentní republiky,¹ ve které je Parlament České republiky tvořen Poslaneckou sněmovnou a Senátem. Proč se tedy zajímat o státní zřízení a model demokracie, když je politický systém Česka definován? Odpovědí je, že v 50. letech jsme mohli zaznamenat snahy různých politologů o podrobnější typologii politických systémů. Prvním, kdo se o typologii politických systémů pokusil, byl G. A. Almond, jehož myšlenky o úvahách nad demokracií byly publikovány v roce 1956. Na tyto myšlenky jako první navázal nizozemský politolog Arend Lijphart a položil tím základní kámen pro konsociační demokracii. Tento termín poprvé použil ve své rozsáhlé studii o charakteristice a vývoji nizozemského politického systému (Říchová 2000: 200). Tímto ale Lijphart neskončil. V následujících letech svoji teorii modifikoval a výsledkem byla nová verze, kterou nazval konsensuální demokracií. Protikladem této demokracie se stal model westminsterský (Hloušek et al. 2005: 210-211). Definice modelů demokracií nizozemského politologa budou stěžejním bodem bakalářské práce, protože budou aplikovány na politický systém České republiky, kterou si autor pro svoji práci vybral.

Někteří čtenáři si možná kladou otázku: „Jaký má smysl zabývat se modelem demokracie?“ Jak bylo napsáno výše, modelem demokracie se již dlouhá léta zabývají zahraniční politologové. Vedle toho také čeští politologové a kromě nich o téma projevuje zájem mnoho studentů. Má autor ještě vůbec prostor dojít k něčemu novému? Autor si téma zvolil v důsledku situace, která se v posledních letech odehrává na české politické scéně. Poslední volby do Poslanecké sněmovny České republiky ukázaly jasnou dominanci politického hnutí ANO 2011 (ANO), které získalo 29,64 % a tím 78 mandátů. Druhá nejsilnější Občanská

¹ Toto určení nelze bez dalšího plně postihnout pouze ze samotného ústavního zakotvení republikánské formy vlády. Abychom se dostali k tomu, že Česká republika je parlamentní republikou, jsme nuceni dále analyzovat organizaci a fungování státní moci, jejich pravomocí a vzájemných vztahů různých orgánů veřejné moci, především moci legislativní a exekutivní. Teprve z této analýzy dospějeme k závěru, že Česko je parlamentní republikou, kde parlament představuje rozhodující úlohu při zachování dělby moci. Vláda je formována na základě reálného poměru politických sil, která se opírá o parlamentní většinu a vedle toho je vláda odpovědná parlamentu. Třetí složku státní moci pak představuje nezávislá soustava soudů (Jirásek et al. 2013: 54).

demokratická strana (ODS) získala 25 mandátů. Celkově se do Poslanecké sněmovny dostalo devět politických subjektů, což je největší počet politických stran v historii samostatné České republiky. Tento trend naznačuje, že stranický systém je značně roztržštěný a volatilita u voličů je vysoká. Vítězná strana sestavila menšinovou vládu a nemá problém se nechat tolerovat Komunistickou stranou Čech a Moravy (KSČM). Z teoretického hlediska toto sestavení neohrožuje demokracii v České republice, protože zde nemáme stranu, která by měla většinu poslaneckých mandátů (101) a mohla by pak svévolně měnit zákony. Na druhou stranu volební průzkumy ukazují, jak by mohly dopadnout příští volby a hnutí ANO se této většině přibližuje. Prosincový volební průzkum v roce 2018 od společnosti STEM přisoudil hnutí ANO dokonce 35,7 % hlasů, což by teoreticky mohlo straně poskytnout 84–90 mandátů (Pilous 2018). Přestože je ke změně politického systému potřeba kvalifikovaná většina, to znamená tři pětiny všech poslanců a zároveň tři pětiny přítomných senátorů, je dobré si představit situaci, která by teoreticky mohla nastat, kdyby se Andreji Babišovi podařilo naplnit jeho politické vize. Současný premiér ve své knize *O čem sním, když náhodou spím* předkládá několik zásadních změn, které by aplikoval. Vize, které Andrej Babiš předkládá jasně naznačují, že by mohlo dojít k radikálním změnám v politickém systému České republiky a v jejím složení. Proto, jako nikdy dříve, je důležité si uvědomit, jaká pozitiva a negativa by tyto změny mohly českým občanům přinést.

Jak již bylo napsáno výše, téma nastavení politického systému České republiky je často zkoumané a většina prací dochází ke stejnému závěru – nastavení politického systému v České republice se na pomyslné ose přibližuje konsensuálnímu modelu demokracie (Hloušek et al. 2005: 225-229; Hloušek et. al. 2002: 16-18; Klíma 2001: 37-40). Cílem bakalářské práce tedy není zkoumat, zda nastavení politického systému odpovídá spíše konsensuálnímu nebo westminsterskému modelu demokracie. Autor vychází z hypotézy, že nastavení odpovídá spíše konsensuálnímu modelu demokracie. Zaměří se proto na analýzu Ústavy České republiky (Ústava ČR) a jednotlivých publikací, píšících o politickém systému v České republice, aby ověřil, zda tomu tak doopravdy je. Autor tak učiní, aby ověřil tvrzení předchozích autorů zabývajících se tímto tématem a následně zpracovaná data využije pro další cíl výzkumné práce. V další části autor spojí teoretické poznatky s vizí Andreje Babiše, který ve své knize *O čem sním, když náhodou spím*, konkrétně v kapitolách *Sen o spravedlnosti* a *Sen o poctivé politice*, čtenářům předkládá jeho vizi na rok 2035. Jedna z jeho vizí souvisí s nastavením politického systému České republiky. Na základě informací, které Andrej Babiš předkládá ve své knize a v prohlášeních, autor výzkumu přiblíží, jak by se na pomyslné ose

změnilo politické nastavení naší země. To znamená, že autor práce dojde k závěru, zda se model demokracie přiblíží ještě více ke konsensuálnímu modelu nebo se naopak posune k westminsterskému modelu demokracie.

Pro doplnění cíle si autor textu stanovil dvě výzkumné otázky:

- Jakému modelu demokracie se blíží Česká republika?
- Jakému modelu demokracie se blíží politické vize Andreje Babiše?

Bakalářská práce navazuje na dostupné prameny a literaturu s cílem hlouběji představit a analyzovat daný model demokracie za využití metody kvalitativního výzkumu v kombinaci s obsahovou analýzou pro efektivitu výzkumné práce. Časové vymezení práce je od voleb do Poslanecké sněmovny České republiky v roce 2006 do posledních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2017. Rok 2006 byl vybrán právě proto, že došlo k historicky nejvyššímu zisku hlasů prvních dvou politických stran a k následným problémům při sestavování vlády. Jako stěžejní body své práce autor zvolil konsensuální model demokracie, Českou republiku a knihu od Andreje Babiše *O čem sním, když náhodou spím*. V první části výzkumu se autor na demokracii dívá ze širšího úhlu pohledu, teoreticky vymezí konsensuální model demokracie, lehce nastíní informace o westminsterském respektive konsociačním modelu demokracie. Ve druhé části autor výzkumu využije případovou studii, kde aplikuje politický systém České republiky na teoretické vymezení konsensuálního modelu demokracie. V této části bude potvrzeno nebo vyvráceno, že politický systém se přibližuje ke konsensuálnímu modelu demokracie. V poslední části autor znovu využije případovou studii, kde bude aplikovat politické vize Andreje Babiše na teoretické vymezení modelů demokracií a předloží klíčové rozdíly mezi současným modelem demokracie v České republice a modelem demokracie, který by mohl nastat po aplikování politických vizí Andreje Babiše. V závěru autor zhodnotí, zda se mu podařilo odpovědět na výzkumné otázky. Tudíž bakalářská práce kromě úvodu a závěru bude obsahovat tři hlavní kapitoly, které budou dále členěny na podkapitoly.

Opěrným bodem práce bude teoretický koncept konsensuálního a westminsterského modelu demokracie definovaný politologem Arendem Lijphartem. Autor výzkumu bude vycházet z jeho dvou hlavních knih – *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries* a *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-six Countries* jak z roku 1999, tak i z druhého vydání z roku 2012. V prvně zmíněné knize autor definoval devět bodů, které by země měla splňovat, aby mohla

být zařazena do westminsterského modelu demokracie a na druhé straně definoval osm bodů, které by země měla splňovat pro konsensuální model (Lijphart 1984: 6-9, 23-29). O 15 let později Lijphart rozšířil ve své druhé knize výčet bodů charakterizující model demokracie. Konkrétně hovoří o pluralitních systémech zájmových skupin s volnou konkurencí mezi skupinami a na druhé straně o korporativních zájmových skupinách zaměřené na kompromisy. Druhým bodem, o který je definice modelu demokracie rozšířena, je závislost centrální banky na výkonné moci (Lijphart 1999: 3-4; Lijphart 2012: 3-4). Modely jsou postaveny na vzájemných protikladech a představují jakési weberovské ideální typy. Z výše provedeného přiblížení modelů demokracie vyplývá, že existuje poměrně málo zemí, které absolutně odpovídají jednomu z nich. Proto autor v práci naváže na přístup irského politologa Petera Maira, který jednotlivé západoevropské země umístil na pomyslné ose konsensuálnější – většinovější do tří skupin:

1. blížící se konsensuálnímu modelu (Nizozemsko, Rakousko, Švédsko a Belgie);
2. spojující prvky konsensuální a většinové demokracie (Spolková republika Německo, Finsko, Švýcarsko a Dánsko);
3. blížící se většinovému modelu (Francie, Velká Británie, Irsko a Itálie) (Hloušek et al. 2005: 216-217).

Kromě výše zmíněných autorů se dále typem demokracie zabýval Giovanni Sartori, který se vydal odlišnou cestou a vůči Lijphartovu pojetí vyjádřil svou kritiku. Jeho teoretické vymezení najdeme v dílech *The Theory of Democracy Revisited* a *Srovnávací ústavní inženýrství: Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Z českých autorů se tématu modelu demokracie věnuje dvojice Vít Hloušek a Lubomír Kopeček v knize *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Ve spolupráci s Jakubem Šedem dále tato dvojice vydala knihu *Politické systémy*, ve kterém lehce rozebírají Arenda Lijpharta a alternativní pojetí. V díle nezapomínají zmínit dalšího českého politologa Miroslava Nováka, který se staví proti pojetí nizozemského politologa. Dále nesmí být opomenuta Blanka Říchová, která se ve své knize *Přehled moderních politologických teorií* zabývá modely demokracie.

1 Teoretická část

1.1 Východiska Lijphartovy teorie

Prvním, kdo se o typologii politických systémů pokusil, byl G. A. Almond, jehož myšlenky o úvahách nad demokracií byly publikovány v roce 1956. Autor v nich odlišil dva typy evropských politických systémů, které považoval za základní. Jednalo se o typy: stabilní angloamerický (Velká Británie a USA) a nestabilní kontinentální, respektive kontinentálně evropský (Francie nebo Itálie tehdejší doby). Do své typologie vedle „běžných“ komparativních příkladů dále také zařadil Nizozemsko a skandinávské státy, které podle něho stály někde mezi těmito typy. Ačkoliv svou typologii v následujících letech přepracoval a začlenil do ní nové empirické příklady, objevila se řada politologů, kteří Almondovu teorii přijali jako určitou výzvu (Říchová 2000: 200).

Na tyto myšlenky jako první navázal nizozemský politolog Arend Lijphart a položil tím základní kámen pro konsociační demokracii. Tento termín poprvé použil ve své rozsáhlé studii o charakteristice a vývoji nizozemského politického systému (Říchová 2000: 200). Ve druhé polovině 60. let 20. století tento politolog identifikoval několik typů demokratických režimů. Jeho typologie přitom zohlednila stupeň kulturní fragmentace dané společnosti a soudržnost politické elity. Arend Lijphart přitom rozdělil demokracii na čtyři typy:

1. demokracie odstředivá – vysoký stupeň kulturní fragmentace dané společnosti je propojen se soutěživostí elit, což zapříčiňuje nestabilitu demokracie. Tento typ reflektovala např. první italská republika (1945-1993), čtvrtá francouzská republika (1945-1958) nebo Výmarská republika (1918-1933);
2. demokracie dostředivá – tento typ je charakteristický svojí stabilitou a účinností, stejně jako předtím je vysoká kulturní fragmentace propojena se soutěživostí elit. Charakteristická je např. ve Velké Británii, USA, Austrálii, Spolkové republice Německo či na Novém Zélandě;
3. demokracie konsociační – jedná se o demokracii s vysokým stupněm kulturní fragmentace, zato ale stabilní na rozdíl od demokracie odstředivé. Tento typ reprezentuje třeba Rakousko či Belgie;
4. demokracie depolitizovaná – poslední typ je charakteristický nízkým stupněm kulturní fragmentace společnosti, tudíž se zde nevyskytuje téměř žádná politická soutěž (Hloušek et al. 2005: 203-204).

1.2 Konsociační model demokracie

Konsocionalismus je slovo, které označuje charakter určitého sociálního rozdělení společnosti dle náboženského, etnického, jazykového či jiného hlediska. V přítomnosti segmentace společnosti je pro konsociační model podstatnější relativní samostatnost jednotlivých segmentů, mezi kterými chybí hlubší komunikační spojení. Tento nedostatek je tedy nahrazen komunikací a spoluprací na státní úrovni mezi subjekty. Tento základní aspekt je stěžejní myšlenkou celé teorie, tento rys pomáhá zachovávat soudržnost celého společenského systému a působit proti destabilizujícím tendencím. Vhodné podmínky, které umožňují zavedení a napomáhají i k uchování tohoto typu demokracie jsou podle Lijpharta vztahy mezi elitami jednotlivých subkultur, vztahy mezi subkulturami na úrovni mas a vztah elita-masa v rámci každé ze subkultur (Říchová 2000: 204-205).

Mezi charakteristické rysy konsociační demokracie patří čtyři základní prvky – velké koalice, proporcionalita, menšinové (vzájemné) veto a segmentální autonomie. Tvorbou velkých koalic rozumíme, že dochází k většímu zahrnutí relevantních politických stran, než je potřeba k vytvoření většinové vlády. Tím pádem se na výkonné moci podílí více politických stran, kdy každá může zastupovat určitou část segmentované společnosti. Z toho vyplývá, že klesá význam politické soutěže a naopak důležitější roli má mezistranická spolupráce. Příkladem velké koalice může být například sedmičlenná švýcarská Spolková rada, dále také Nizozemská sociální a ekonomická rada (SER) či dokonce podle Lijphartova názoru byla i tzv. Pětka za první Československé republiky (Říchová 2000: 210-211).

Proporcionalita zahrnuje poměrný (proporční) volební systém, tento systém umožňuje menšinám, že jsou zastoupeny v parlamentu. Vedle toho Lijphart pokládá za nezbytné, aby se proporční logika stala celosystémovou hodnotou na úrovni politické reprezentace. Menšinové (vzájemné) veto slouží jako pojistka proti případnému prosazení většinového principu. Strany s menším zastoupením mají tímto způsobem šanci vyjádřit nesouhlas se začínající převahou jedné strany. Forma je různorodá, v Rakousku a Švýcarsku je v ústavě kodifikované právo veta, anebo se jedná o neformální pravidlo hry pokládané všemi za legitimní projev nesouhlasu (Nizozemsko). K vyžití tohoto práva by mělo dojít pouze v krajním případě. Posledním rysem konsociačního modelu demokracie je segmentální autonomie. Znamená to, že představitelé jednotlivých segmentů mají právo samostatného rozhodování nad vlastní

skupinou. Zjednodušeně řečeno to znamená, že je to právo menšiny, která rozhoduje v otázkách týkajících se pouze zájmů dané minority (Říchová 2000: 211-213).

1.3 Konsociační, nebo konsensuální model demokracie?

Díky narůstajícímu počtu rozborů konkrétních příkladů konsociačních demokracií se objevila v 70. letech 20. století potřeba začlenit tento typ demokracie do mnohem širšího komparativního kontextu. Zvyšující se počet prací a teorií postupně vedl k tomu, že terminologický problém dostal ještě jeden a to mnohem zásadnější rozměr. Na základě toho se Arend Lijphart postupně specializoval na studium obecnější problematiky komparativní analýzy politických systémů současnosti. Výsledek zachytil v polovině osmdesátých let v práci *Democracies. Modely většinové a proporční vlády ve dvaceti jedné zemi* (Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries) (1984). (Říchová 2000: 214).

Hlavním cílem Lijphartovi práce bylo s využitím dvou krajních modelů demokratického uspořádání – tzv. většinové demokracie (majoritarian, respektive Westminster democracy) a konsensuální demokracie (consensus democracy) – vytvořit seznam základních znaků, které by jakožto protiklady posílily komparativní rovinu hodnocení vybraných empirických příkladů. Zkoumání ukázalo, že pro podobnou komparaci je nezbytné odlišit pojem konsociační demokracie a konsensuální demokracie. Proto v úvodu své práce Lijphart upozorňuje, že jím předložený model konsensuální demokracie je inspirován mimo jiné i jeho předchozími pracemi o konsociační demokracii (Říchová 2000: 214; Lijphart 2008: 6-9).

1.4 Westminsterský model demokracie

Jak již autor textu zmínil, Lijphart koncept konsociační demokracie dále rozvíjel a rozšiřoval, až dospěl k modelu konsensuální a westminsterské demokracie. Modely jsou postaveny na vzájemných protikladech.² Proto tato kapitola teoreticky vymezuje westminsterský model demokracie, který je ve vztahu k České republice vzdálenější. Arend Lijphart ve svém díle *Patterns of Democracy: Government Forms & Performance in Thirty-six Countries* používá pro westminsterský model demokracie také název majoritní model (majoritarian model). V rámci kapitoly, kritéria majoritního modelu demonstruje na příkladech Velké Británie, Nového Zélandu a Barbadosu, ležícího v Karibiku. Sám Lijphart zmiňuje, že státy nenaplnují

² Viz. tabulka č. 1.

všechna kritéria westminsterského modelu demokracie, ale v rámci ostatních států mají k němu nejbližší. Autor ve své knize uvádí, že Nový Zéland do roku 1996 slouží po Velké Británii jako druhý příklad demonstrující westminsterský model demokracie. U posledního zmiňovaného státu uvádí, že ostrovní stát Barbados je prototypem majoritního modelu demokracie pouze v oblasti stranicko – exekutivní. Ve druhé dimenzi, federálně – unitární, tyto kritéria ani z části nenaplnuje. Mezi deset hlavních znaků westminsterského modelu demokracie patří:

- 1) koncentrace exekutivní moci v rukou jedné strany a „jednobarevná vláda“ – strana, která se stane vítězem voleb, má v rukou veškerou exekutivní moc. Existence vládních koalic je málo častá, jedná se spíše o výjimku potvrzující pravidlo za účelem získání parlamentní většiny;
- 2) převaha vlády nad parlamentem – přestože parlament má možnost a povinnost kontrolovat vládu, avšak ta může rozhodujícím způsobem ovlivňovat rozhodnutí přijímaná parlamentem. Tato možnost je dána tím, že předseda vlády je zároveň předsedou nejsilnějšího politického subjektu v parlamentu. Na základě toho pak vláda dominuje nad parlamentem;
- 3) systém dvou stran (bipartismus) – znamená to, že dvě hlavní politické strany si mezi sebou rozdělí většinu hlasů, a poté dominují parlamentu. Strana, která získá v parlamentu absolutní většinu mandátů se stává vládnoucí. Nesmí tomu ale být donekonečna, protože jinak bychom mluvili o predominantním systému. Bipartismus počítá s druhou stranou, která se stane vládnoucí v následujících volbách. Existence dalších politických subjektů je možná, avšak tyto strany nemají příliš velkou šanci se prosadit;³
- 4) většinový a disproporční volební systém – nejlépe relativně většinový volební systém (first past the post). Jedná se o systém, který je jednokolový a zvítězí v něm kandidát s největším počtem hlasů, i když nezíská nadpoloviční většinu („vítěz bere vše“);
- 5) pluralismus zájmových skupin – existuje zde velké množství zájmových skupin, které jsou nekoordinované a vytvářejí soutěživé prostředí. Následně tyto skupiny vyvíjejí tlak na vládu;
- 6) unitární a centralizované vládnutí – proces devoluce a autonomie je značně omezený, v důsledku toho, že veškerá výkonná moc je soustředěna na ústřední vládu;

³ Systémem dvou stran se zabývá Giovanni Sartori (Sartori 2005: 200).

- 7) koncentrace legislativní moci do jedné komory parlamentu – v jiném slova smyslu hovoříme o nevyváženém (asymetrickém) bikameralismu. To znamená narušení rovnováhy i v rámci parlamentu, kde jedna komora dominuje na druhou (většinou dolní nad horní – pokud ta vůbec existuje). Horní komora parlamentu má slabé postavení a má nejvýše možnost brzdit rozhodnutí dolní komory. Systém je funkční jako jednokomorový (unikamerální) nehledě na existenci dvou komor;
- 8) flexibilní ústava – parlament má neohrazenou suverenitu a může přijmout jakýkoliv zákon bez ohledu na to, zda je nebo není ústavní. Parlament má bezpodmínečnou a svrchovanou moc a není zde žádný kontrolní mechanismus (např. ústavní soud), který by zákon označil za neústavní;
- 9) absence soudního přezkumu – jak již bylo napsáno výše, parlament vytvářející zákony má bezpodmínečnou a svrchovanou moc, které nepodléhají žádné vyšší kontrole. Tato skutečnost je dána absencí ústavního soudu, který by měl pravomoc soudního přezkumu;
- 10) centrální banka kontrolovaná exekutivní mocí – z názvu je možné dovodit, že finanční politika státu je utvářena vládou (Lijphart 1984: 4-9; Lijphart 1999: 9-30; Lijphart 2012: 9-29; Hloušek et al. 2005: 214-215).

Výsledkem těchto výše uvedených deseti bodů je, že westminsterský model demokracie je založen na co největší centralizaci moci do rukou vládnoucí strany, přičemž nedochází k její dělbě s regiony. Tato strana nese veškerou odpovědnost za výkon moci. V tomto modelu je tak odlišena vláda a opozice, jednoduše řečeno proti sobě stojí „většina“ a „menšina“. Takovéto nastavení umožňuje flexibilní chod parlamentu, jelikož vládnoucí strana nepotřebuje hledat kompromis v komplikovaných, dlouhých a náročných vyjednáváních. Na druhou stranu nastavení rozložení politických sil představuje potenciální nebezpečí zneužití moci (Hloušek et al. 2005: 215-216).

Příkladem může být Velká Británie, kde od druhé světové války dochází k pravidelnému střídání Konzervativní strany a Labouristické strany u moci. Ačkoliv nedocházelo vždy ke střídání alespoň po dvou volbách, zájmy druhé strany potlačeny nebyly.⁴ Jedním z oponentů

⁴ Nicméně ve volbách (2010, 2015, 2017) do Dolní sněmovny Parlamentu Spojeného království (650 křesel) získala vítězná strana většinu pouze jednou, a to v roce 2015 s počtem 331 křesel (UK Political info 2015). V roce 2010 vítězná strana získala 306 křesel (UK Political info 2010) a v předčasných volbách v roce 2017 získala vítězná strana 317 křesel (Baker, Carl et. al. 2019). Tyto výsledky voleb donutily Konzervativní stranu

tohoto modelu, kdo se staví proti, je nositel Nobelovy ceny Sir Artur Lewis. Tento ekonom ve svém díle *Politics in West Africa* předkládá tvrzení, že majoritní model je nedemokratický kvůli svým zásadám o vyloučení. Podle jeho prvního argumentu demokracie je: „že všichni, kdo jsou ovlivněni rozhodnutími, by měli mít šanci se podílet na utváření rozhodnutí buď přímo nebo skrze vybrané představitele. Jeho sekundárním významem je, že převažuje vůle většiny.“ (Lewis 1965 cit. dle Lijpharta 1999: 31). U méně homogenních společností jsou jeho argumenty na místě. Lijphart s tímto tvrzením souhlasí a dodává, že v pluralitní společnosti, která je rozdělena ideologicky, nábožensky, etnicky a jazykově je majoritní model nejen nedemokratický, ale také nebezpečný. Na druhé straně, pokud dochází mezi „většinami“ a „menšinami“ k alternaci moci v dalších volbách a naplnění dalších výše uvedených bodů, nelze tento výrok podpořit. Arend Lijphart dochází k závěru, že konsensuální model demokracie je vedle heterogenních zemí vhodný i pro méně rozdělené země, jelikož přináší řadu výhod. Podle nizozemského politologa se jedná o proveditelnou a rozumnou alternativu k westminsterskému modelu demokracie (Lijphart 1999: 31-33).

1.5 Konsensuální model demokracie

Autor bakalářské práce v konsociačním a konsensuálním modelu demokracie shledává společné prvky, podobnost a návaznost. Lijphart však ve svých statích přiznává pouze částečnou návaznost. Konsensuální model demokracie vymezuje více prvků a klade větší důraz na instituce a politické procedury. Předchozí Lijphartovy prvky konsociační demokracie jsou rozvedeny a celá koncepce se ubírá směrem k obecné normativní teorii. Tento Lijphartův krok byl následně podroben kritice jiných politologů (Hloušek et al. 2005: 210).

Jak autor práce uvedl v minulé kapitole, konsensuální model demokracie vznikl jako protipól k westminsterskému modelu, které jsou postaveny na vzájemných protikladech. Arend Lijphart vytvořil model pro pluralitní společnost, která je rozdělena ideologicky, nábožensky, etnicky, jazykově a chce prosazovat demokratické prvky. Jako příklad autor uvádí Severní Irsko, kde je společnost hluboce rozdělená. V této oblasti spatřujeme, že vládnoucí většina představuje spíše diktaturu většiny a občanský spor než demokracii. Co tedy takovéto „demokracie“ potřebují? Arend Lijphart odpovídá, že potřebují režim, který zdůrazňuje v prvním případě sestavit koaliční vládu a ve druhém případě utvořit menšinový kabinet. V posledních předčasných volbách v roce 2019 však Konzervativní strana získala opět absolutní většinu v Dolní sněmovně, a to 365 mandátů (Nordsieck 2019).

konsensus namísto soupeření, menšiny spíše zahrnuje, než vylučuje, a který se snaží rozšířit velikost vládnoucí většiny na maximum, místo spokojení se s nejnужnějši většinou. Tím je tedy režim, aplikující konsensuální model demokracie (Lijphart 1999: 33). Následující tabulka představuje deset již popsaných znaků typických pro westminsterský model demokracie, v protipólu stojí deset typických znaků pro konsensuální model. Těmto kritériím se podrobněji věnuje kapitola 1.5.1.

Tabulka č. 1: Deset znaků konsensuálního a westminsterského modelu demokracie

Konsensuální model		Westminsterský model
I) exekutivně – stranická dimenze		
1.	Sdílení exekutivní moci v širokých (velkých) koalicích	Koncentrace výkonné moci v rukou jednobarevné vlády
2.	Rovnováha mezi exekutivou a legislativou	Převaha moci exekutivní nad parlamentem
3.	Multipartismus (systémy více než dvou stran)	Bipartismus (systémy dvou stran)
4.	Poměrný volební systém	Většinový nebo disproporční volební systém
5.	Korporativismus	Pluralismus
II) federálně – unitární dimenze		
6.	Federální a decentralizovaný stát	Unitární a centralizovaný stát
7.	Symetrický (vyvážený) bikameralismus	Unikameralismus či asymetrický (nevyvážený) bikameralismus
8.	Rigidní (psaná) ústava	Flexibilní (často nepsaná) ústava
9.	Soudní kontrola ústavnosti	Absence soudního přezkumu
10.	Nezávislost centrální banky na výkonné moci	Závislost centrální banky na moci výkonné

Zdroj: Hloušek et al. 2011: 71

1.5.1 Deset znaků konsensuální demokracie

Konsensuální model je stejně jako majoritní model rozdělen na exekutivně – stranickou a federálně – unitární dimenzi, pět a pět kritérií. Z tabulky je vidět, že prvky konsensuálního

modelu jsou protikladem westminsterského. Arend Lijphart aplikoval model na Švýcarsku a Belgii a je tvořen následujícími deseti rysy:

- 1) sdílení exekutivní moci – jedná se o tzv. tvorbu širokých koalic, kdy se vláda skládá z většího počtu politických stran, než je zapotřebí, aby bylo dosaženo většiny. V tomto případě pak hovoříme o rozsáhlém podílu politických stran na výkonné moci. Z výše zmíněných informací vyplývá, že význam volební otěže klesá, a naopak stoupá míra mezistranické spolupráce. Velké koalice jsou výsledkem koalice stran, jejichž počet mandátů ve větší míře přesahuje minimální počet mandátů nutný k vytvoření vlády. Příkladem velké koalice může být švýcarská Federální rada, kde je uplatňován systém nazývaný magická formule (2:2:2:1). Sedm exekutivních míst je ustavováno od roku 1959 poměrem, který umožňuje reprezentaci všech důležitých politických subjektů a mj. i reprezentaci lingvistických skupin v zemi;
- 2) rovnováha mezi exekutivou a legislativou – jedná se o takové rozdělení, ve kterém má dojít k rozptýlení moci mezi parlament a vládu tak, aby došlo k oslabení výkonné moci. Výsledkem je, že vláda nemá nad parlamentem převahu. Prostředkem k dosažení tohoto cíle může být závislost vlády na vyjádření důvěry parlamentu. Příkladem je Belgie, ve které vlády mívají často krátkou životnost. V letech 1980-2010 se v Belgii vystřídalo devět diametrálně odlišných stranických koalicí, jejichž životnost činila v průměru tři roky;
- 3) vícestranický systém (multipartismus) – znamená to, že vítězná strana nemá potenciál vytvořit jednobarevnou vládu, která má většinu v parlamentu, jak je tomu u dvoustranických systémů. Na základě výsledku voleb je parlament tvořen větším počtem menších relevantních stran, které později vytvářejí široké koalice.⁵ Příkladem může být 15 politických stran, které se dostaly do Národní rady Švýcarska ve volbách v roce 1995 nebo 12 politických stran ve volbách v roce 2007;
- 4) poměrný volební systém – parlamentní mandáty jsou rozděleny podle voličských preferencí. Díky tomuto proporčnímu systému jsou pak zastoupeny i menšiny, které by mohli být ve většinovém volebním systému kvůli koncentraci hlasů vyloučeni;⁶

⁵ Giovanni Sartori pojmem relevantní strana rozumí, že se jedná o subjekt s potenciálem koaličním nebo vyděračským (Sartori 2005: 136).

⁶ Poměrný volební systém má vyloučit nadreprezentaci velkých stran. Tento princip je navíc rozšířen nejen na rovinu voleb, ale obecně na uplatnění proporcionality v celém politickém systému, ve státní správě (kvóty pro zastoupení jednotlivých politických skupin) a ve veřejném financování (Lijphart 1977: 38-41).

- 5) korporativismus zájmových skupin – oproti westminsterskému modelu je zde méně zájmových skupin, které jsou lépe organizované. Menší počet skupin omezuje soutěživost mezi nimi, což vede ke koordinovanému vyjednávání s vládou, například jako ve Švýcarsku a Belgii, kde jsou jednání vedena v rámci tripartity;
- 6) federální a decentralizované vládnutí – devoluce a autonomie hraje v tomto případě velkou roli, je zde kladen silný důraz na rozptýlení moci. Z jednoho pohledu může jít o přenesení rozhodovacích pravomocí na regionální orgány (zemské, krajské nebo kantonální). Z druhé strany může jít o federalismus neteritoriální, kde je moc převedena na kulturní komunity (Belgie: vlámská, francouzská a německy mluvící komunita);
- 7) vyvážený bikameralismus – jinými slovy hovoříme o symetrickém bikameralismu, kdy pravomoci obou komor parlamentu jsou vyrovnané. Tento systém umožňuje, že v pluralitních společnostech mají menšiny zabezpečenou reprezentaci svých zájmů. Na základě toho se utváří horní komory parlamentu postavené na principu, který má zabránit diskriminaci menšin;
- 8) rigidní ústava – konsensuální model demokracie se vyznačuje psanou ústavou (např. Švýcarsko a Belgie), jejíž ustanovení mohou být změněny pouze zvláštní procedurou. Důvodem tohoto kroku je, aby se zabránilo jejímu zneužití většinou a zároveň ochraňovalo právo menšin. Ke schválení nové podoby nestačí nikoli prostá většina, ale je nutná vysoká kvalifikovaná většina. Prostředků je hned několik, potřebnost souhlasu 2/3 poslanců v obou komorách parlamentu nebo souhlas regionálních orgánů, případně zvláštní hlasování orgánů reprezentující menšinu;
- 9) možnost soudního přezkumu – jedná se o určité právo veta menšiny vůči většině, avšak toto právo nesmí být zneužíváno k vydírání většiny. Soudní přezkum předpokládá existenci psané ústavy a zároveň soudu, který podle této ústavy přezkoumává zákony. Ve Švýcarsku toto privilegium má Federální soud, v jiných zemích tuto roli zastávají např. ústavní soudy;
- 10) nezávislost centrální banky – vytváření monetární politiky je jedním z nejdůležitějších úkolů centrální banky. To vše se může dít na základě rozhodnutí exekutivy, nebo také nezávisle na ní. V tomto případě je rozhodujícím kritériem nezávislost centrální banky na exekutivě (Lijphart 1999: 34-41; Lijphart 2012: 33-40; Hloušek et al. 2005: 211-213).

2 Analytická část I

V první analytické části se autor bakalářské práce věnuje aktuálnímu nastavení modelu demokracie v České republice. V následujících podkapitolách je krok po kroku řešeno jednotlivé kritérium modelu demokracie. Podkapitoly jsou řazeny chronologicky podle postupu Arenda Lijpharta v jeho díle *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-six Countries*. Stejně tak, aby chronologicky odpovídaly výše zmíněnému teoretickému vymezení deseti kritérií. Na konci každé podkapitoly autor dochází k závěru, zda je nastavení modelu na pomyslné ose, od mínus dvou k plus dvěma, westminsterské (mínus dva), spíše westminsterské, na pomezí westminstersko-konsensuální (nula), spíše konsensuální nebo konsensuální (plus dva).

2.1 Exekutiva

Výkonná moc v České republice se rozhodně nedá považovat za stabilní. V minulosti jsme mohli zaznamenat neúspěšné pokusy o vyjádření důvěry vládě, předčasné pády vlád a následné ustanovení úřednických vlád. V historii samostatné České republiky bylo možné úřednickou vládu zaznamenat hned třikrát. Stejného názoru je český politolog Miroslav Novák, který už v roce 2001 komentoval vládní slabost a neschopnost vytvoření většinového kabinetu. Jeho předpovědi ve střednědobé budoucnosti byla vládní nestabilita (Novák 2001: 60). Následující roky potvrdily jeho slova. Samotné utváření vlády v naší zemi je velice složité, dokonce i někdy opředeno řadou údajných teorií souvisejícími s korupčními aférami a s nedostatkem věcného a kvalifikovaného přístupu (Klíma 2001: 24).

Nyní k samotným vládám. Volby z roku 2006 jsou označovány jako „patové“. Volební výsledek byl takový, že strany „pravice“ získaly 100 mandátů a strany „levice“ získaly stejný počet mandátů. Prezidentem pověřený Mirek Topolánek (tehdejší předseda ODS) sestavil menšinovou vládu. Jeden z důvodů tohoto kroku bylo, že nechtěl dále prodlužovat období „pověřeného“ vládnutí Jiřího Paroubka. Avšak jeho vláda jako první v historii České republiky důvěru nezískala. Druhý Topolánkuv pokus byl úspěšnější, sestavil koalici ODS, KDU-ČSL (KDU-ČSL) a Strany zelených (Zelení). Naneštěstí tuto koalici hned od prvopočátku provázely samé problémy. Součet mandátů koalice dával dohromady 100, důvěra vlády byla tedy získána díky dvěma sociálně demokratickým poslancům, kteří se nezúčastnili hlasování. Tato nestabilní podpora, kdy vláda balancovala nad hranicí propasti vedla k tomu, že se ČSSD na pátý pokus v březnu 2009 podařilo vládě vyslovit nedůvěru.

Následně na půdorysu tří politických stran (ODS, ČSSD a Zelení) vznikla úřednická vláda, v jejímž čele stanul premiér Jan Fischer. Kabinet bez vyslovení nedůvěry dovládnul do sněmovních voleb v roce 2010 (Bureš et al. 2012: 417, 419-423).

Volební výsledek v roce 2010 přinesl řadu změn. Vládu poprvé nesestavoval předseda vítězné strany (ČSSD), ale předseda v pořadí druhé strany. Touto úlohou byl pověřen předseda ODS Petr Nečas, který sestavil vládu v koalici ODS, TOP 09 (TOP 09) a Věcí veřejných. Získání důvěry nebyl problém, jelikož koalice disponovala 118 mandáty. Díky malým rozdílům mezi politickými stranami a vyrovnanost volebních výsledků nakonec vedly k tomu, že složení kabinetu nevykazovalo přílišné disproporce. Žádná vládní strana v kabinetě neměla většinu, ba ani polovinu, což znamenalo, že spojení jakýkoliv dvou stran mohlo vést k přehlasování kterékoliv třetí strany, což by znamenalo rozpad vlády (Bureš et al. 2012: 424-425). Důsledkem toho dle názoru autora byla vysoká kooperace vládních stran a snaha nacházet konsensus. Vláda nicméně nevydržela celé čtyři roky, premiér Petr Nečas v červnu 2013 podal demisi a do předčasných voleb v říjnu 2013 vládl úřednický kabinet Jiřího Rusnoka. Tento kabinet však vládl i přesto, že mu nebyla Poslaneckou sněmovnou vyslovena důvěra.

Volby v roce 2013 vynesly do Poslanecké sněmovny opět nové strany, kdy jedna z nich se stala součástí vlády. Sestavováním vlády byl pověřen předseda vítězné strany Bohuslav Sobotka (ČSSD). Ve vládě vstali poslanci ČSSD, ANO a KDU-ČSL. Vládě byla bez problému vyslovena důvěra a stala se teprve třetí vládou, která dokončila celé své čtyřleté funkční období. Po říjnových volbách v roce 2017 byl sestavováním vlády pověřen předseda hnutí ANO Andrej Babiš. Jeho první menšinové vládě skládající se pouze z poslanců ANO důvěra vyslovena nebyla. Na druhý pokus Andrej Babiš opět vytvořil menšinovou vládu, avšak tentokrát v koalici s ČSSD, tolerovanou KSČM. Důvěru kabinetu, kterou si drží až do současnosti,⁷ vyslovili všichni přítomní poslanci za ANO, ČSSD a KSČM poměrem 105:91 (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2018).

Z výše uvedených informací je možné dovodit, že nestabilita výkonné moci je hlavním problémem. Od roku 2006 jsme zde měli pouze jedinou vládu, která dokončila celé své čtyřleté funkční období. Dalším problémem, který snižuje životnost vlády, je, že lze sledovat tvorbu minimálně vítězných koalic (vláda Petra Nečase a Bohuslava Sobotky), menšinových

⁷ Datováno k 17. 4. 2020.

vlád (druhá vláda Andreje Babiše) a jednobarevných (první vláda Mirka Topolánka a Andreje Babiše), které nejsou typické pro konsensuální model demokracie. Snahou je minimalizovat podíl na moci u ostatních stran, kdy se tvoří minimálně vítězné koalice. Vedle toho zde není možné, aby vznikla jednobarevná většinová vláda. Strana díky volebnímu systému nemá tolik mandátů a díky tomu není schopná získat důvěru v Poslanecké sněmovny. Tato skutečnost provázela Českou republiku i v 90. letech 20. století (Hloušek et. al. 2002: 17-18). Arend Lijphart ve své knize píše, že minimálně vítězné koalice a jednostranné kabinety jsou typické pro většinové charakteristiky a na druhé straně, nadrozměrné a koaliční vlády charakterizují konsensuální znaky (Lijphart 1999: 103). Podle tohoto tvrzení by se mohl zdát, že výkonná moc se blíží většinovému modelu. Nicméně toto jednoduché rozlišování není v našem případě možné, protože volební systém neumožňuje sestavování jednobarevných vlád, jak je tomu například ve Velké Británii. Zároveň zde není zájem stran pokoušet se vytvářet široké koalice napříč politickým spektrem. Na základě těchto informací podle autora odpovídá nastavení exekutivy v České republice pomezí mezi westminsterským a konsensuálním modelem demokracie (nula).

2.2 Vztah exekutivy a legislativy

Podle Lijpharta je nejprve nutné vymežit, zda se jedná o parlamentní nebo prezidentský režim. Nizozemský politolog uvádí tři hlavní rozdíly, které tento režim charakterizují. Prvním rozdílem je u parlamentního režimu závislost vlády na důvěře parlamentu, v opačném případě tomu tak není. Hlava vlády je vždy nazývána prezident, který je volen podle ústavy na předepsanou dobu. Ve druhém rozdílu hovoříme o tom, jak je prezident volen a jak jsou ministerští předsedové vybíráni. Posledním hlavním rozdílem je kolegialita kabinetu. V prezidentském režimu jsou členové vlády pouze poradním a podřazeným orgánem prezidenta. Prezident může vydávat rozhodnutí i proti radám kabinetu. V parlamentním režimu se může pozice ministerského předsedy lišit od jeho předního postavení až po rovnost s ostatními členy vlády. Nicméně je zde obvyklý vyšší stupeň závislosti ministerského předsedy na zbytku vlády, rozhodnutí jsou přijímána celým kabinetem, ne pouze předsedou (Lijphart 1999: 117-118). Dalším příkladem může být slučitelnost ministerského úřadu s poslaneckým mandátem, jak uvádí Klaus von Beyme. Na druhé straně pro prezidentské režimy existuje zpravidla neslučitelnost mezi posty v zákonodárné a výkonné moci. Nejlepším příkladem je USA, kdy představitelé kabinetu nejsou rekrutováni z řad senátorů nebo členů Sněmovny reprezentantů, neboť jsou vybíráni z jiné než politické sféry. Nicméně to není pravidlem a v některých vládách jsme mohli zaznamenat členy Senátu nebo

Sněmovny reprezentantů (například Hillary Clinton ve vládě Baracka Obamy). Jak již autor bakalářské práce napsal v úvodu, Česko je republikou s parlamentní formou vlády. Pro režim je dále typická dualita moci výkonné, která je delegována vedle vlády také do rukou prezidenta (Syllová et al. 2008: 24-28). V následující části kapitoly jsou vymezeny jednotlivé vztahy vlády, Parlamentu a prezidenta republiky.

Prvním aspektem českého politického systému je, že premiér (ministrský předseda) je jmenován prezidentem. Ostatní členové vlády jsou jmenováni na návrh premiéra prezidentem, který je pověřuje řízením ministerstev a jiných úřadů. Vláda je povinna do třiceti dnů po svém jmenování předstoupit před Poslaneckou sněmovnu a požádat ji o vyslovení důvěry. Pokud vláda nezíská důvěru, proces se opakuje. V případě, že ani tento kabinet důvěru nezíská, prezident republiky jmenuje předsedu vlády na návrh předsedy Poslanecké sněmovny (Ústava ČR). V České republice máme běžný institut vyslovení nedůvěry – pro vyslovení nedůvěry vládě stačí nadpoloviční většina všech poslanců (101 poslanců). Oproti tomu v sousední Spolkové republice Německo najdeme institut konstruktivní nedůvěry – aby mohla být vyslovena nedůvěra vládě, tak musí být zároveň zvolena nová vláda (Vodička et al. 2003: 154).

Druhým nejvýznamnějším kontrolním mechanismem je interpelační právo poslanců a právo na informace od vlády. V zásadě rozlišujeme mezi interpelacemi ústními a písemnými. Dále rozlišujeme mezi interpelacemi, kdy ministři mají předem dané otázky, na které mají možnost se dostatečně připravit nebo otázky kladené v tzv. question time, které vyžadují okamžitou odpověď příslušného člena vlády. Vedle těchto kontrolních mechanismů je možnost zřízení zvláštních parlamentních vyšetřovacích orgánů nebo usnesení vydaná Poslaneckou sněmovnou vyzývající vládu k určité činnosti a následně vládou předložená zpráva k určitému problému. Informovanost Poslanecké sněmovny je zaručena povinností vlády účastnit se jejích jednání a orgánů (Syllová et al. 2008: 278-279, 285, 288-289).

Ve vztahu prezidenta k Poslanecké sněmovně je významnou pravomocí hlavy státu právo na rozpuštění dolní komory parlamentu. Uvedeno tomu je v článku 35 Ústavy ČR, kdy:

(1) „Poslaneckou sněmovnu může rozpustit prezident republiky, jestliže

- a) Poslanecká sněmovna nevyslovila důvěru nově jmenované vládě, jejíž předseda byl prezidentem republiky jmenován na návrh předsedy Poslanecké sněmovny,

- b) Poslanecká sněmovna se neusnese do tří měsíců o vládním návrhu zákona, s jehož projednáním spojila vláda otázku důvěry,
- c) zasedání Poslanecké sněmovny bylo přerušeno po dobu delší, než je přípustné,
- d) Poslanecká sněmovna nebyla po dobu delší tří měsíců způsobilá se usnášet, ačkoliv nebylo její zasedání přerušeno a ačkoliv byla v té době opakovaně svolána ke schůzi.

(2) Prezident republiky Poslaneckou sněmovnu rozpustí, navrhne-li mu to Poslanecká sněmovna usnesením, s nímž vyslovila souhlas třípětinová většina všech poslanců.

(3) Poslaneckou sněmovnu nelze rozpustit tři měsíce před skončením jejího volebního období.“ (Ústava ČR).

Ústava ČR dále vymezuje další pravomoci prezidenta republiky, ke kterým nepotřebuje kontrasignaci premiéra, jak je tomu například zvykem u zákonů, které projdou zákonodárným procesem. Článek 62 uvádí těchto jedenáct pravomocí. Dále v článku 63 jsou uvedeny pravomoci, které prezident může učinit, nicméně za spolupodpisu premiéra nebo jím pověřeného člena vlády. Za tyto rozhodnutí odpovídá vláda.

Na druhé straně je kontrolním mechanismem vůči prezidentovi institut nazývaný se ústavní žaloba. Tento proces je upraven v článku 65 ve druhém odstavci, ve kterém je uvedeno: „Senát může se souhlasem Poslanecké sněmovny podat ústavní žalobu proti prezidentu republiky k Ústavnímu soudu, a to pro velezradu nebo pro hrubé porušení Ústavy nebo jiné součásti ústavního pořádku; velezradou se rozumí jednání prezidenta republiky směřující proti svrchovanosti a celistvosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu. Ústavní soud může na základě ústavní žaloby Senátu rozhodnout o tom, že prezident republiky ztrácí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt.“ (Ústava ČR).

Z výše uvedených informací je zřejmé, že by mohla být vedena polemika o tom, zda je Česká republika čistým parlamentním režimem. Oproti Švýcarsku nebo Německu, kde mají prezidenti pouze reprezentativní funkci, disponuje náš prezident rozsáhlými pravomocemi. V případě oslabení vlády (menšinová nebo nestabilní) se prezident stává silným hráčem. Autor bakalářské práce dochází k závěru, že vztah exekutivy a legislativy je spíše konsensuální (jedna). K tomuto závěru autora dovedlo to, že prezident je volen v přímých volbách občany a má poměrně široké pravomoci – možnost vetovat zákony přijaté Parlamentem České republiky, rozpustit Poslaneckou sněmovnu nebo dále také pravomoci uvedené v článku 62 Ústavy ČR. Na druhé straně je skrze ústavní žalobu odvolatelný a nemá

zákonodárnou iniciativu. Dalším důležitým aspektem je, že v Poslanecké sněmovně existuje institut vyslovení ne/důvěry vládě, nicméně už zde nemáme institut konstruktivní nedůvěry. Možnost interpelovat vládu je posledním faktorem, který vztah exekutivy a legislativy umisťuje na pozici jedna.

2.3 Stranický systém

Ve volbách v roce 2006 se do Poslanecké sněmovny dostalo pět politických stran, v následujících volbách stejný počet, po předčasných volbách v roce 2013 se počet politických stran zvýšil na sedm. Zatím v posledních volbách do Poslanecké sněmovny došlo k největší změně, kdy pětiprocentní hranici překročilo devět stran. Ještě předtím než autor určí povahu stranického systému, je důležité zmínit, že stranický systém může být podle Lijpharta jeden z typických a nejdůležitějších rozdílů mezi modely demokracie (Lijphart 1999: 62). Pro určení modelu demokracie v rovině stranického systému využije autor této bakalářské práce typologii stranického systému od Giovanniho Sartoriho. Ačkoliv tato teorie byla podrobena kritice některých politologů (Hloušek et. al. 2011: 211), dokonce i samotný Lijphart část této teorie označuje za kontroverzní a nepřijatelnou, tak druhým dechem dodává, že jeho kritéria jsou velice užitečná pro rozlišení strany, která hraje významnou roli a která naopak ne. Nicméně nejsou podle Lijpharta dobře využitelná pro počítání stran ve stranickém systému (Lijphart 1999: 65-66). S tím nesouhlasí autor této práce a strany bude počítat na základě Sartoriho typologie. Nakonec i samotná teorie modelů demokracie od nizozemského politologa byla také podrobena kritice (Hloušek et. al. 2011: 72-75). Typologie Giovanniho Sartoriho je založena na dvourozměrném přiřazování. Důležité je v tomto případě rozlišit klasifikaci a typologii. V rámci určení třídy stranického systému hovoříme o klasifikaci, která je založena na jednom kritériu (počet relevantních stran⁸ v Poslanecké sněmovně). Těchto tříd Sartor identifikoval sedm; třída: jedné strany, hegemonní strany, predominantní strany, dvou stran, omezeného pluralismu, extrémního pluralismu a atomizovaná. Druhou částí jeho identifikace stranického systému je kritérium, které zahrnuje interakce mezi stranami, ideologii stran, segmentaci a ochotu k mezistranické spolupráci. V rámci termínů rozlišujeme tyto typy stranických systémů: bipartismus, pluralismus umírněný a polarizovaný,

⁸ Relevantní strana je taková, která disponuje koaličním nebo vyděračským potenciálem. Relevantní stranou je tedy i marginální strana za předpokladu, že její hlasy ovlivňují mezistranickou soutěž. Naopak strana s vysokým počtem mandátů nemusí být relevantní, protože u jiných stran není ochota ke spolupráci a její hlasy neovlivňují mezistranickou soutěž (Hloušek et. al.2011: 208; Sartori 2005: 125-130, 136).

atomizovaný typ a systém predominantní strany (Hloušek et. al. 2011: 213). Spojením těchto kritérií nám vzniká typologie, která je založena na více než jednom kritériu.

Na základě výše zmíněných informací můžeme říci, že stranický systém v letech 1996/1998 až 2010/2013 byl obdobím „omezeného pluralismu, který se jako typ vyvíjel ze semipolarizovaného k umírněnému pluralismu,⁹ s bipolární funkční logikou a soupeřícími koalicemi;“ (Balík a Hloušek 2016: 114; Lorenz a Formánková 2019: 97). Nicméně v posledních volbách v roce 2017 se do Poslanecké sněmovny dostalo devět politických subjektů. Na základě identifikace omezeného a umírněného pluralismu můžeme tento stranický systém vyloučit. Zbývá nám tedy na jedné straně extrémní a polarizovaný pluralismus a na druhé straně atomizovaný systém. Atomizovaným systémem rozumíme osm až deset a více stran, kde žádná strana nemá znatelný vliv na jinou stranu (Sartori 2005: 131). Jak již ale bylo zmíněno, v českém stranickém systému jsou vytvářeny jak koalice, tak i menšinové vlády. K mezistranické spolupráci docházelo a stále dochází, proto tento typ stranického systému můžeme vyloučit. Na základě identifikace můžeme dojít k závěru, že český stranický systém byl v letech 2012/2013 do roku 2017/2018 obdobím extrémního a polarizovaného pluralismu s funkční logikou multipolární a omezeným soupeřením při formování koalic (Balík a Hloušek 2016: 114; Lorenz a Formánková 2019: 97).

Identifikovat třídu extrémního pluralismu není na základě počtu stran problémem, protože dělicí linií mezi omezeným a extrémním pluralismem je přelom mezi pěti a šesti stranami (Sartori 2005: 136). Každopádně identifikace polarizovaného pluralismu je dosti problematická a kontroverzní. Sartori polarizovaný pluralismus identifikoval na základě osmi kritérií, které spočívají v(e):

1. přítomnosti relevantních antisystémových stran;
2. existenci dvoustranných opozicí, které se shodnou na negativním vymezení vůči stávající politice, ale už nejsou v rámci negativního vymezení společně spolupracovat;
3. obsazení středu politického spektra alespoň jednou relevantní stranou;
4. vysoké roztržitosti politických postojů a ve značné ideologické vzdálenosti politických subjektů;

⁹ Omezený a umírněný pluralismus stojí mezi dvoustranickým systémem a extrémním a polarizovaným pluralismem. Tato třída je tvořena třemi až pěti relevantními stranami. Tendence stran jsou dostředivé, nalézáme zde bipolární seskupení alternativních koalicí a vedou k umírněné politice (Sartori 2005: 185, 191).

5. odstředivých tendencích, kdy dochází k oslabování středu;
6. ideologickém rozstrukturování;
7. přítomnosti nezodpovědných opozicí a
8. politice trumfování, kdy strany nabízejí stále více než druzí ve formě předvolebních slibů bez zohlednění možnosti jejich případného plnění (Sartori 2005: 136-145).

Co je ale antisystémová strana? Jedná se o stranu, která podkopává legitimitu režimu, k němuž stojí v opozici a usiluje nejenom o změnu vlády, ale i změnu samotného systému vlády. Jedná se zvláště o strany fašistického nebo komunistického druhu (například NSDAP v Německu) (Sartori 2005: 136-137).

Ačkoliv máme zde strany, které se tomuto duchu trochu blíží, tak zde nemáme podle názoru autora relevantní antisystémovou stranu. Ačkoliv strana Svoboda a přímá demokracie (SPD), která i přes vysoký počet mandátů (19) je ideologicky oproti ostatním stranám mimo základní rámec, kde z pohledu jiných stran není žádný projev možné spolupráce s SPD (ČTK 2018a). Jedná se o krajně-pravicově-populistickou stranu (Nordsieck 2017). Dokonce ve zprávě ministerstva vnitra hnutí SPD převzalo od tradičních krajně pravicových stran některé extremistické projevy. Tak podle politologa Miroslava Mareše nelze hnutí SPD označit za extremistické, protože neusiluje o nahrazení soudobé demokracie diktaturou. Ve vztahu k hnutí jako celku nelze jednoznačně prokázat, že by chtělo odstranit demokratický systém (ČTK 2018b). Podobnou stranou je KSČM, která ještě v roce 2001 byla ostatními parlamentními stranami považována za antisystémový subjekt. V případě vstupu KSČM do vlády by mohlo usilovat o zrušení demokratických pravidel politické hry nebo o převzetí moci (Klíma 2001: 17). Nicméně v současné době tato strana disponuje určitým koaličním potenciálem navzdory tomu, že evidentně demonstruje řadu programových prvků stojících v antisystémové opozici vůči demokracii liberální (Hloušek et. al. 2011: 214-215). Česká pirátská strana a ANO (SPD a případně KSČM) jsou další subjekty, které bychom mohli označit za antisystémové, avšak jak zmiňuje politolog Bohumil Doležal ve svém rozhovoru, tak nehovoříme o antisystémových stranách, které by chtěly měnit režim, ale jedná se o strany protisystémové (Otto 2017), dále také o strany populistické, anti-politické, protestní, podnikatelské a personalizované (Cabada 2016: 71-73). Nakonec každá z těchto čtyř výše zmiňovaných stran má po jednom poslanci místopředsedu respektive předsedu Poslanecké sněmovny (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2020a; Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2020b), což je další fakt, proč se nejedná o antisystémové strany z hlediska Sartoriho teorie. Na druhé straně podporujícím argumentem pro polarizovaný

pluralismus je protiopozice sdružená do Demokratického bloku (ODS, KDU-ČSL, STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ a Top 09) (ČTK 2017), toho však již od vzniku provázely názorové neshody a rozpadnul se ve stejném roce, v jakém vznikl, tedy 2017 (ČTK et. al. 2017). Následně je ale otázkou, zda hnutí ANO stojí ve středu politického spektra (Nordsieck 2017), kde by se opozice utvářela zprava i zleva ideologického spektra. I přes výše zmíněné problémy se autor ztotožňuje s názorem, že v České republice máme extrémní a polarizovaný pluralismus.

Podle prvního Lijphartova kritéria by na základě výše zmíněných informací odpovídal stranický systém České republiky čistě konsensuálnímu modelu, jelikož je pro něj typický multipartijní systém. Nicméně ve druhém kritériu neodpovídá. Vícestranický systém předpokládá, že politické strany vznikají na základě většího množství konfliktních linií ve společnosti (etnické, náboženské, jazykové a socioekonomické rozdíly). Ve výsledku strany reprezentují jednotlivé skupiny obyvatelstva v této pluralitní společnosti a vytvářejí široké koalice (Lijphart 1999: 36-37). Z hlediska druhého kritéria Česká republika tomuto modelu neodpovídá, protože je unitárním státem, kde obyvatelstvo není výrazně rozděleno jazykově, etnicky ani nábožensky. V Poslanecké sněmovně nejsou na vládní úrovni utvářeny široké koalice a identifikovat stranickou spolupráci je velice složité. Jako příklad autor uvádí již zmiňovaný problém po volbách 2006, kdy se sice na druhý pokus Mirku Topolánkovi podařilo sestavit koaliční vládu, ale vláda byla nestabilní, a nakonec jí byla vyslovena nedůvěra. Na základě uvedených informací autor bakalářské práce řadí stranický systém České republiky na pomezí konsensuálního a westminsterského modelu demokracie (nula).

2.4 Volební systém

Pro konsensuální model demokracie je typický poměrný volební systém, který utváří větší množství politických stran a umožňuje tím větší reprezentaci menšin. Článek 18 odstavec 1 Ústavy ČR říká, že volby do Poslanecké sněmovny se konají podle zásad poměrného zastoupení (Ústava ČR). Systém byl reformován naposledy před volbami v roce 2002, kde byl také poprvé použit. Volební systém je tvořen na základě čtyř proměnných: *velikost volebních obvodů, volební formule, uzavírací klauzule a počet a charakteristika skrutinií* (Novák et al. 2004: 231-233). Česká republika má 14 nestejně velkých volebních obvodů, které kopírují vyšší územně samosprávné celky respektive kraje. Výsledkem je, že ve čtyřech největších krajích (Praha, Středočeský, Jihomoravský a Moravskoslezský) jsou velmi poměrné výsledky – vysoká míra proporcionality, zatímco ve dvou nejmenších krajích (Liberecký a

Karlovarský) dochází k vyšší disproporcionalitě a je bráněno reprezentaci malých stran. Ve středně velkých krajích může stejně jako v malých dojít k podreprezentaci politických stran (Lebeda 2008: 72-76).

„Volební formule jsou metody, s jejichž pomocí poměrné volební systémy převádějí počty hlasů na počty mandátů.“ (Lebeda 2008: 75). Tyto formule dokáží ovlivnit volební výsledek a proporcionalitu. Rozdělujeme je podle principu, který využívají do dvou hlavních skupin – volební kvóty a volební dělitel. V České republice byl po změně ustaven D'Hondtův dělitel (dělí se čísly 1; 2; 3; atd.). Vedle toho se používá Hareova kvóta pro výpočet republikového mandátového čísla, díky které jsou volebním obvodům přidělovány počty mandátů. Zda tato formule vede k disproporcionalitě nebo naopak nemůžeme objektivně říci, protože se zde střetávají různé názory na proporcionalitu. Nicméně většina odborníků dochází k závěru, že účinek D'Hondtova dělitele má disproporční účinek ve prospěch velkých stran (Lebeda 2008: 78, 89-90).

Uzavírací klauzule oproti předchozímu volebnímu systému byla také změněna. Původní uzavírací klauzule byla pro jednu stranu pět procent, koalici dvou stran sedm procent, tříčlennou devět procent a více než tříčlennou koalici 11 %. Změna se týkala procent pro koalice a vzešlo z toho deset procent pro dvoučlennou, 15 % pro tříčlennou a 20 % pro více než tříčlennou koalici (Novák et al. 2004: 236-237). Cílem uzavírací klauzule je zabránit nadměrnému tříštění politických stran v Poslanecké sněmovně. Nevedou však výše zmíněná procenta k disproporcionalitě? Záleží na různých faktorech daného volebního systému. Pokud je nízká uzavírací klauzule, tak výsledkem může být vysoká disproporcionalita. V tomto případě je existence většího počtu malých politických stran, kterým se ji nepodaří překročit. Na druhé straně se relativně vysoká klauzule nemusí projevit, pokud se voleb neúčastní množství menších stran (Lebeda 2008: 116-117). V posledních volbách do Poslanecké sněmovny kandidovalo 31 politických stran. Součet procent hlasů stran, které nepřekročily pět procent byl 6,14 %. Ideologické spektrum je vyplněno devíti stranami, v jejichž volebních programech nalezneme rozdíly. Zelení byli největší stranou, která potřebnou pětiprocentní hranici nepřekonal (Český statistický úřad 2017).

Posledním tvořícím faktorem volebního systému je počet a charakteristika skrutinií. Tento systém je spjat jak s velikostí volebních obvodů, tak s volebními formulami. Rozlišit můžeme dva typy systému užívající více skrutinií – systém zbytkových mandátů ze zbytkových hlasů a

systém kompenzačních mandátů (Lebeda 2008: 121). Změnou v tomto systému bylo zrušení druhého skrutinia, tudíž všechny hlasy jsou rozdělovány v prvním. Zrušení bylo dáno především výběrem volební formule. Oproti minulému modelu však jedno skrutinium vykazuje větší míru disproporcionality, než starý systém založený na dvou skrutiniích (Novák et al. 2004: 238). Poměrný volební systém odpovídá konsensuálnímu modelu demokracie podle Arenda Lijpharta. Nicméně je dobré vzít v potaz jednotlivé faktory, které volební systém tvoří, díky čemuž autor bakalářské práce dochází k závěru, že český volební systém odpovídá modelu spíše konsensuální (jedna). Autor práce došel k závěru na základě těchto informací:

1. v České republice máme 14 nestejně velkých volebních obvodů, kdy každý z nich generuje jinou míru proporcionality. Nemáme tedy jeden celostátní obvod, který by zaručoval co největší proporcionalitu;
2. volební formule má disproporční účinek ve prospěch velkých stran. Na druhou stranu tyto formule nedosahují takových disproporčních efektů, jaké jsou ve většinových volebních systémech;
3. uzavírací klauzule je v České republice nastavena tak, že umožňuje reprezentaci i menších politických stran a vyplňuje tím ideologické spektrum v Poslanecké sněmovně;
4. posledním faktorem podle názoru autora je jedno skrutinium, které oproti ostatním faktorům má nejvyšší disproporční účinek.

2.5 Systém zájmových skupin

Jedná se o poslední znak konsensuálního respektive westminsterského modelu demokracie na úrovni exekutivně – stranické dimenze. Kritérium systému zájmových skupin Arend Lijphart přidal dodatečně do své knihy *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-six Countries* v roce 1999. Mobilizace obyvatelstva skrz zájmové skupiny¹⁰ zprostředkovává kontakt obyvatelstva se státem a jedná se o nepostradatelnou složku demokratického právního státu. Pro majoritní model je typický soutěživý a nekoordinovaný pluralismus nezávislých skupin. Na druhé straně pro konsensuální model je typický

¹⁰ Jedná se o dobrovolně vytvářené sociální jednotky, které mají určité vnitřní členění a cíle. Zájmové skupiny se snaží uskutečnit materiální, ideové a individuální zájmy svých členů, kdy se o to pokoušejí buď uvnitř sociální jednotky nebo vůči jiným skupinám, organizacím a institucím (Hloušek et al. 2005: 233).

koordinovaný a kompromisně orientovaný systém korporativismu¹¹ (též demokratický, sociální, korporativismus nebo neokorporativismus) (Lijphart 1999: 171).

Díky období, ve kterém byla omezena svoboda se intermediární systém respektive proces a zprostředkování zájmů začal vytvářet v České republice po Sametové revoluci. Na základě paralelního přechodu od komunistického systému jedné strany k demokratickému právnímu státu se česká společnost začala nově strukturovat. Vedle plurality parlamentního systému a plurality vlastnických forem se začaly ve všech segmentech společnosti vytvářet nové instituce. Vznikl tedy nový systém zprostředkování zájmů ve společnosti, který je upraven v Ústavě ČR a Listině základních práv a svobod. Občané mají právo se svobodně shromažďovat a sdružovat s ostatními na ochranu svých sociálních a hospodářských zájmů. Politické subjekty registruje Ministerstvo vnitra a společně s odborovými organizacemi a zájmovými skupinami, které registruje Ministerstvo spravedlnosti, vznikají nezávisle na státu. Integrační prvky společnosti, které se podílí na zprostředkování zájmů mezi státem a společnostmi jsou zejména: politické subjekty, odbory, občanská zájmová sdružení, spolky, církve a další. Z velkého množství skupin, které jsou dobrovolné a nehierarchizované, můžeme mít pocit, že systém zájmových skupin odpovídá pluralismu. Nicméně se vedle toho vytváří nová instituce sociálního partnerství nazývaná tripartita. Aktérem tripartity je vláda, zaměstnavatelé a odbory (Vodička et al. 2003: 186-189). Rada hospodářské a sociální dohody České republiky je oficiálním představitelem tripartity na našem území. Jedná se o dobrovolný dohadovací a iniciativní orgán, který je společný pro odborové organizace, zaměstnavatele a vládu České republiky. Jeho cílem je dosažení shody v zásadních otázkách hospodářského a sociálního rozvoje (Tripartita – vláda, odbory, zaměstnavatelé 2020). Institut tripartity je považován za prvek korporativismu. Avšak z tohoto hlediska nemůžeme systém zájmových skupin považovat za plně konsensuální. Ačkoliv tripartita je státem vytvářené fórum pro dialog mezi odbory, zaměstnavatelskými svazy a státem, není tak mocným nátlakovým nástrojem, jako tomu je v jiných zemích. Na našem území se jedná o dobrovolné hnutí, v jehož rámci bývají diskutovány otázky hospodářské a sociální politiky (Bartoň et. al. 2016: 487).

¹¹ Pro upřesnění pojmu je dobré zmínit, že korporativismus má dva koncepčně odlišné významy. V prvním významu hovoříme o zájmových skupinách, které se vypracovaly na národní, specializované, hierarchické a monopolistické vrcholové organizace. Druhý význam referuje o inkorporaci skupin, kdy dochází k procesu zájmu orgánů při tvorbě politiky (Lijphart 1999: 171).

Jedním z prvků pohybujícím se někde na pomezí pluralismu a korporativismu je povinné členství v některých profesních komorách. Ke svobodným povoláním, které však mají obligatorní členství v komoře patří tyto profese: lékaři, veterináři, zubní lékaři, advokáti, notáři, soudní exekutoři a daňoví poradci.¹² Vedle profesních komor s povinným členstvím máme dále Hospodářskou a Agrární komoru, které jsou též upraveny zákonem, avšak bez povinnosti být členem. Obě instituce spojují nejrůznější profesní skupiny napříč celým spektrem a zastupují zájmy svých členů před státními institucemi (Vodička et al. 2003: 198-199). Autor práce dochází k závěru, že nastavení systému zájmových skupin v České republice je na pomezí westminsterského a konsensuálního modelu demokracie (nula). Na základě výskytu tripartity nemůžeme mluvit o pluralismu zájmových skupin, který je typický pro model westminsterský. Zároveň se však nedá hovořit o korporativismu, protože zde máme mnoho skupin, které nejsou státem nějak regulovány. Zájmové subjekty jsou více či méně nezávislé a prosazují svoje zájmy na úkor jiných skupin, které vytváří soutěživé prostředí netypické pro korporativismus.

2.6 Teritoriální uspořádání moci

Federální a unitární stát jsou dvě základní složky určující model demokracie. Tento znak je první na úrovni federálně – unitární dimenze. Federalismus Arend Lijphart definuje podle Williama H. Rikera: „Federalismus je politická organizace, ve které jsou činnosti vlády rozděleny mezi regionální vládu a centrální vládu takovým způsobem, že každá část vlády vykonává činnosti, nad kterými vytváří konečná rozhodnutí.“ (Riker 1975 cit. dle Lijpharta 1999: 186). Nizozemský politolog uvádí několik aspektů, které jsou pro identifikování federalismu nezbytné: centrálně-regionální složka s pravomocemi; psaná ústava; bikameralismus; regionální vlády mají právo být součástí pozměňovacích procesů federální ústavy, zároveň však mohou měnit vlastní ústavu bez zásahů federální vlády; rovná nebo neproporčně silná reprezentace regionálních složek ve federální komoře a decentralizovaná vláda (Lijphart 1984: 170-171). Na základě těchto kritérií autor určuje, zda Česká republika je unitárním státem, který odpovídá většinovému modelu demokracie.

Ačkoliv Česká republika má psanou ústavu a dvoukomorový parlament, nejsou to dvě rozhodující složky, které by nás přiřadily k federalismu. Ústava platí pro celé území Česka,

¹² Jedná se pouze o demonstrativní výčet autora bakalářské práce. Jednotlivé profesní komory jsou upraveny zákonem.

nemáme zde něco jako federální ústavu a ústavy jednotlivých oblastí. Jak autor píše v kapitole 2.7, Senát neslouží k ochraně ani reprezentaci menšin, nemá stejné pravomoci jako Poslanecká sněmovna a zároveň charakter komory reprezentující „federální jednotky“ (státy, spolkové země, kantony atp.). Česká republika disponuje určitou mírou decentralizace ve formě samosprávných územních celků, nicméně například oproti USA není decentralizace na takovém stupni (Hloušek et. al. 2002: 17). „Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.“ (Ústava ČR). Tyto celky mohou být zřízeny nebo zrušeny pouze ústavním zákonem, jsou samostatně spravovány voleným zastupitelstvem a mohou mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu. Zastupitelstva v rámci samosprávy mohou vydávat obecně závazné vyhlášky a v rámci přenesené působnosti nařízení (Ústava ČR). Nehovoříme tedy o regionálních komorách s vlastní regionální vládou, která by významným způsobem vstupovala, i když jí to zákon přiznává, do procesů týkající se změn samotné Ústavy nebo předkládala v nesčetné míře návrhy zákonů, případně se snažila vytvářet regionální ústavu pro svůj kraj. To se neděje ani za předpokladu, že ve vedení kraje stojí hejtman s voleným zastupitelstvem.

Přestože je Česká republika unitárním státem, tak autor dochází k závěru, že teritoriální uspořádání moci je na pomezí konsensuálního a westminsterského modelu demokracie (nula), protože kritéria pro čistý konsensuální model jsou užší. I když Česká republika má typické prvky federalismu – psaná ústava, bikameralismus a regionální samosprávu (zastupitelstvo kraje¹³ a obce). Nicméně tyto tři faktory nejsou převažující, protože kraje nedisponují vlastní ústavou, mají minimální možnosti podílet se na zákonodárné moci a jejich existence je závislá na ústavním zákonu, schvalovaným Parlamentem. Dále druhá komora Parlamentu neslouží k reprezentaci a ochraně menšin, v neposlední řadě nemá ani charakter komory reprezentující v našem případě kraje.

2.7 Podoba legislativní moci

Vyváženost komor parlamentu, pokud se skládá ze dvou složek, je dalším klíčovým kritériem pro rozlišení modelu demokracie. Článek 15 odstavec 2 Ústavy ČR říká, že Parlament se skládá ze dvou komor, a tou je Poslanecká sněmovna a Senát. Parlament je tedy

¹³ Zastupitelstvo kraje disponuje vedle možností týkajících se jeho působnosti také pravomocemi předkládat návrhy zákonů Poslanecké sněmovně a předkládat návrhy Ústavnímu soudu na zrušení právních předpisů (zákon č. 129/2000 Sb., o krajích).

dvoukomorový neboli bikamerální. Zůstává však otázka, zda se jedná o bikameralismus symetrický nebo asymetrický (vyvážený vs. nevyvážený). Následujících šest rozdílů mezi horní a dolní komorou vystihuje bikameralismus:

1. horní komora je menší než dolní;
2. mandát člena horní komory (4-9 let) je delší než člena dolní komory (2-5 let);
3. volby do horní komory se konají po částech v pravidelných intervalech;
4. podle obecného vzorce je horní komora podřízena dolní;
5. důležitost druhé komory parlamentu nezávisí pouze na jejích formálních pravomocích, ale také na její metodě výběru;
6. posledním bodem je, že horní komora je tvořena za účelem reprezentace menšin (Lijphart 1999: 203-207).

V České republice je horní komora reprezentována Senátem, který je složen z 81 senátorů oproti 200 poslancům. Funkční období Poslanecké sněmovny je čtyřleté, zatímco senátor je volen na šest let, přičemž se každé dva roky volí třetina senátorů. Volby do Senátu se konají podle zásad většinového systému (dvoukolový volební systém s absolutní většinou), který je odlišný od volebního systému do Poslanecké sněmovny. Podřízenost naší Horní komory můžeme určit na základě toho, že může být Poslaneckou sněmovna přehlasována v zákonodárném procesu, pokud se pro vysloví absolutní většina poslanců (101). Dalším určujícím faktorem podřízenosti druhé komory je nezávislost vlády na Senátu, která je odpovědná pouze Poslanecké sněmovně. V prvních pěti bodech odpovídá nastavení Lijphartově teorii, nicméně v posledním bodě již tomu tak není. Česká republika je unitárním a značně homogenním státem s výraznou převahou kompetencí na straně centra (Hloušek et. al. 2002: 17). Tudíž je otázkou, zda má smysl zkoumat šestý bod. V případě, že by došlo k diskriminaci nějaké skupiny obyvatelstva nebo jednotlivce, občané mají možnost bránit se u soudu a Ústavní soud ČR má pak možnost daný právní předpis zrušit, pokud by byli diskriminováni nebo utlačováni na základě právního předpisu. Aby autor byl schopen dojít k závěru, je důležité zmínit další aspekty Senátu. Pro jeho důležitost hovoří článek 33 Ústavy ČR, protože v případě rozpuštění Poslanecké sněmovny je Senát oprávněn přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesnesou odkladu, na druhé straně však musí být tato opatření schválena nově ustanovenou Poslaneckou sněmovnou na její první schůzi. V případě ratifikace mezinárodních smluv, přijetí ústavního zákona, ústavní žaloby na prezidenta republiky nebo věcí týkajících se válečného stavu atd., je zapotřebí souhlasu jak Poslanecké sněmovny, tak Senátu (Ústava ČR). Horní komora Parlamentu je však institucí, o jejímž

smyslu se vedou politické i odborné diskuse. Smyslem Senátu není reprezentace odlišných typů zájmů tak, jako to činí třeba horní komory v silně decentralizovaných státech, je považován čistě za revizní komoru a jakousi „pojistku demokracie“. Zárodky pochybností o smyslu Senátu však leží mnohem hlouběji než pouze v tom, že nenaplnuje specifickou reprezentativní funkci (Bureš et al. 2012: 161). „Pozici Senátu v českém politickém systému oslabilo hned několik okolností spojených s jeho vznikem. Už sama skutečnost, že se na vlastní zřízení Senátu čekalo čtyři roky od momentu, kdy byl zakotven v Ústavě České republiky, přivedla českou veřejnost k dojmu, že tuto instituci vlastně vůbec nepotřebujeme.“ (Bureš et al. 2012: 161). Již v průběhu těchto čtyř let se navíc několikrát objevil návrh na zrušení této, v té době zatím pouze na papíře existující instituce. Dalším problémem byla i zdouhavá diskuse o konkrétní podobě volebního systému (Bureš et al. 2012: 161). V neposlední řadě i přímá volba prezidenta republiky odňala možnost Senátu se podílet na této volbě. Podle názoru autora máme v České republice asymetrický (nevyvážený) bikameralismus, na pomyslné ose ho tedy autor práce řadí na pomezí konsensuálního a westminsterského modelu demokracie (nula). Čistě konsensuální model předpokládá absolutní rovnost komor (Lijphart 1999: 39).

2.8 Ústava

Ústava je jednou ze základních složek tzv. vyššího práva, která je závazná pro parlament a má chránit menšiny. Systém ochrany je v každé zemi nastavený jiným způsobem, ale jednoduše řečeno spočívá v tom, že pro její změnu nestačí pouze prostá většina v parlamentu. Některé země mají navíc vedle hlasování v parlamentu i mimoparlamentní hlasování, jejichž úkolem je co nejvíce chránit práva menšin. Příkladem může být Švýcarsko, ve kterém se hlasuje v jednotlivých kantonech. Nicméně podle Arenda Lijpharta tyto specifická práva daná menšinám nesmí sloužit k vydírání většiny. Obecně rozlišujeme ústavy: psané vs. nepsané, flexibilní vs. rigidní a monolegální (kodifikované) vs. polylegální (nekodifikované). Pro čistý většinový model demokracie je typická flexibilní ústava, ve výjimečných případech je ústava dokonce nepsaná (Velká Británie), zatímco v konsensuálním modelu je ústava rigidní (Lijphart 1999: 40, 216).

Ústavní pořádek České republiky je psaný, kdy pod něj vedle Ústavy ČR dále spadá Listina základních práv a svobod, ústavní zákony přijaté podle Ústavy ČR a ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky, Federálního shromáždění Československé socialistické republiky a České národní rady upravující státní hranice České republiky a

ústavní zákony České národní rady přijaté po 6. červnu 1992 a mezinárodní smlouvy o lidských a základních právech (Jirásek et al. 2013: 125-126; Ústava ČR). Výsledkem je, že ústavní úprava je rozptýlena do více právních dokumentů a je polylegální. Změna Ústavy ČR může být provedena pouze na základě ústavního zákona, přičemž změna podstatných náležitostí demokratického právního státu (materiální jádro Ústavy ČR) je nepřípustná (princip legality, princip legitimacy, dělba moci, základní práva, svobodné volby, právní jistota, vláda na čas, zákaz retroaktivity atd.). Kvalifikovanou většinou, která umožňuje přijetí ústavního zákona, rozumíme potřebu souhlasu třípětinové většiny všech poslanců a třípětinové většiny přítomných senátorů. Komory jsou usnášení schopné za přítomnosti alespoň jedné třetiny svých členů (Ústava ČR). Další požadavky potřebné pro změnu nebo přijetí ústavního zákona vyžadované nejsou.

Přestože pro změnu ústavního pořádku České republiky není potřeba vyšší kvalifikované většiny (např. potřeba souhlasu dvou třetin členů Parlamentu) ani dalších náležitostí, můžeme ústavní pořádek včetně Ústavy ČR považovat za celkem rigidní. Na základě výše zmíněných informací, kdy je Ústava ČR psaná a rigidní, autor dochází k závěru, že nastavený systém odpovídá spíše konsensuálnímu modelu demokracie (jedna). Autor se pro čistě konsensuální model nerozhodl z toho důvodu, že politolog Lijphart uvádí i více striktní metody pro změnu ústavy. Jak již bylo zmíněno výše, striktnějšími metodami rozumíme: souhlas nejméně dvou třetin členů parlamentu, extra schválení regionálními radami nebo referendum. Za zmínku stojí, že menšiny v České republice jsou chráněny zákonem číslo 198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon chrání široké spektrum obyvatelstva, kterému by například teoreticky mohl být neoprávněně zamezen přístup ke zdravotnické péči nebo do zaměstnání.

2.9 Soudní kontrola ústavnosti

Tato kapitola úzce souvisí s předchozí, jelikož jedním z cílů ústavy je chránit zájmy menšin. Jakým způsobem však můžeme učinit? Pokud máme psanou ústavu, tak se předpokládá existence možnosti soudního přezkumu a soudu, který podle této ústavy přezkoumává zákony. V České republice tuto roli plní Ústavní soud,¹⁴ který vychází z koncepce specializovaného koncentrovaného ústavního soudnictví. Jedná se o nejvyšší a jediný soudní

¹⁴ Ústavní soud sídlící v Brně je složen z 15 soudců na dobu deseti let. Soudcem se může stát pouze bezúhonný občan, který dosáhl 40 let, má vysokoškolské právnické vzdělání a byl nejméně deset let činný v právnickém povolání (Ústava ČR).

orgán v České republice zabývající se kontrolou ústavnosti,¹⁵ který stojí mimo soustavu obecných soudů (Vodička et al. 2003: 266). Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, čistý konsensuální model předpokládá kromě existence rigidní ústavy také možnost soudního přezkumu. Tyto dvě kritéria jsou splněna, nicméně podle názoru autora lze v našem případě mít pochybnosti o plném konsensuálním modelu demokracie. Důležité je vzít v potaz otázku nestrannosti soudu. Ústavní soudnictví včetně obecného soudnictví není úplně odděleno od exekutivní a legislativní moci. Soudci Ústavního soudu jsou totiž jmenováni prezidentem republiky se souhlasem Senátu (Ústava ČR). Přestože zde můžeme spatřit pojistku ve formě Senátu, tak soudci by teoreticky mohli být ke konci svého funkčního období náchylní v rozhodování ve prospěch prezidenta. Tuto myšlenku podporuje fakt, že soudci Ústavního soudu mohou být znovu jmenováni do funkce. Další aspekt, který vnáší pochybnosti do nezávislosti ústavních soudců je členství v politických stranách. Ačkoliv ústavní soudci nemohou být za dobu svého funkčního období členy politických stran nebo politických hnutí, tak není tímto zákonem vyloučeno jejich členství před nástupem do funkce (zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu). Příkladem může být současný předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský, který byl mimo jiné i ministrem spravedlnosti za ČSSD (Ústavní soud 2015). Přes výše zmíněné pochybnosti nestrannosti Ústavní soudu se autor bakalářské práce přiklání k tomu, že soudní kontrola ústavnosti odpovídá plně konsensuálnímu modelu demokracie (dva).

Tento názor podporuje imunita ústavních soudců, kdy je bez souhlasu Senátu po dobu trvání funkce nelze trestně stíhat. Dalším faktorem ovlivňující tvrzení autora jsou i pravomoci Ústavního soudu, které jsou velice široké. Ústavní soud rozhoduje: o zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem; o zrušení jiných právních předpisů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou-li v rozporu s ústavním pořádkem nebo zákonem; o ústavní stížnosti orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu; o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod; o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora; v pochybnostech o ztrátě volitelnosti a o neslučitelnosti výkonu funkcí poslance nebo senátora podle čl. 25 Ústavy ČR; o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky podle čl. 65 odst. 2 Ústavy ČR; o návrhu

¹⁵ V případě nesouhlasu s rozhodnutím Ústavního soudu je možnost dovolat se k Evropskému soudu pro lidská práva sídlícímu ve Štrasburku.

prezidenta republiky na zrušení usnesení Poslanecké sněmovny a Senátu podle čl. 66 Ústavy ČR; o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu, které je pro Českou republiku závazné, pokud je nelze provést jinak; o tom, zda rozhodnutí o rozpuštění politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se činnosti politické strany je ve shodě s ústavními nebo jinými zákony; spory o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy, nepřisluší-li podle zákona jinému orgánu; dále rozhoduje o souladu mezinárodní smlouvy podle čl. 10a a čl. 49 Ústavy ČR s ústavním pořádkem, a to před její ratifikací, kdy do rozhodnutí Ústavního soudu nemůže být smlouva ratifikována (zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu). Arend Lijphart rozlišuje kontrolu ústavnosti na silnou, středně silnou, slabou a žádnou (Lijphart 1999: 226). V kontextu s českým Ústavním soudem by autor jeho soudní přezkum přiřadil na základě výše zmíněných pravomocí spíše k silnému. Tento fakt ovšem nemění názor autora, že soudní kontrola ústavnosti odpovídá čistému konsensuálnímu modelu demokracie (dva).

2.10 Centrální banka

Jedná se o další kritérium, které vedle systému zájmových skupin Arend Lijphart přidal do své knihy *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-six Countries* jako rozhodující v určení modelu demokracie. Nezávislost centrální banky na výkonné moci je rozhodujícím faktorem pro určení, zda se jedná o konsensuální, nebo westminsterský model demokracie. Důležitým úkolem centrální banky je vytváření monetární politiky, což je regulace nabídky peněz a úrokových sazeb. Důležité je si uvědomit, že monetární politika má přímý vliv na cenovou stabilitu a inflaci a zároveň nepřímý vliv na vyšší nezaměstnanosti, ekonomického růstu atd. Vedle těchto úkolů má centrální banka další povinnosti, například: spravování vládních finančních transakcí, poskytování půjček, regulace a spravování komerčních bank atd. Hlavní otázkou je, zda banka tak činí na základě pokynů vlády, nebo nezávisle na exekutivní moci. Proto nizozemský politolog měří nezávislost centrální banky na základě čtyř kritérií (konsensuální vs. westminsterský model demokracie):

1. více jak osmileté vs. méně jak čtyřleté funkční období guvernéra;
2. neodvolatelnost vs. odvolatelnost guvernéra;
3. neslučitelnost vs. slučitelnost výkonu s jinými vládními pozicemi;
4. banky, které mají výlučnou odpovědnost za formulaci měnové politiky a aktivně se podílí na rozpočtovém procesu vlády vs. banky, které nemají žádný vliv na měnovou a rozpočtovou politiku (Lijphart 1999: 235).

Česká národní banka se sídlem v Praze plní v České republice roli centrální banky, kdy se jedná o ústřední banku státu. Jejím hlavním cílem je péče o cenovou stabilitu a do její činnosti lze zasahovat pouze na základě zákona (Ústava ČR). Česká národní banka určuje měnovou politiku, vydává bankovky a mince, řídí peněžní oběh, platební styk a zúčtování bank, zahraničních bank vykonávajících bankovní činnosti na území České republiky, vykonává dohled nad osobami působícími na finančním trhu a další politiky určené zákonem. Povinností České národní banky je spolupracovat s komerčními bankami a podávat Poslanecké sněmovně zprávu o měnovém vývoji. Bankovní rada je nejvyšším řídicím orgánem České národní banky, která je sedmičlenná. Guvernéra, dva viceguvernéry a zbylé členy bankovní rady jmenuje a odvolává prezident České republiky na šest roků, přičemž nikdo nesmí zastávat funkci člena bankovní rady více než dvakrát. Odvolatelnost členů je možná, ale pouze ve výjimečných případech. Jedná se případy, kdy člen bankovní rady přestane splňovat podmínky požadované k jejímu výkonu nebo se dopustí vážného pochybení, příkladem může být pravomocné odsouzení pro trestný čin. Pracovní pozice člena bankovní rady je neslučitelná s funkcí poslance zákonodárního sboru, člena vlády a členství v řídicích, dozorčích a kontrolních orgánech jiných bank a podnikatelských subjektů. Dále je zakázán výkon samostatné výdělečné činnosti s výjimkou činnosti vědecké, literární, publicistické, umělecké a pedagogické a s výjimkou správy vlastního majetku. Členství je dále neslučitelné s jakoukoliv činností, která může způsobit střet zájmů mezi členstvím v bankovní radě a prováděním této činnosti (zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance).

Na základě výše zmíněných informací dochází autor k závěru, že nastavení centrální banky odpovídá plně konsenzuálnímu modelu demokracie (dva). Na tento závěr nemá ani vliv to, že členy bankovní rady jmenuje a odvolává prezident (součást výkonné moci) bez kontrasignace jiného orgánu a může teoreticky dojít k ovlivňování měnové politiky skrz prezidenta. Hypoteticky mohlo dojít k ohrožení nezávislosti České národní banky v roce 2010, kdy tehdejší prezident Václav Klaus jmenoval guvernérem Miroslava Singera, který byl stejně jako prezident euroskepticky naladěný. Sám se vyjádřil, že na přijetí eura nebude spěchat (Špačková 2010). Vedle toho není plně splněno první Lijphartovo kritérium pro nezávislost centrální banky, kdy funkční období člena bankovní rady je šest roků. Na druhé straně je Česká národní banka autonomní při formulování inflačních cílů a nástrojů k jejich dosažení. Přestože kurzový režim je banka povinna stanovovat po projednání s vládou, nesmí tím být ohrožen její hlavní měnový cíl. O opatřeních a zásadách bankovní politiky se Česká národní banka a vláda vzájemně informují. Finanční nezávislost je zajištěna zákazem přímého

financování veřejného sektoru a jím řízených subjektů, vedle toho Česká národní banka není součástí veřejných rozpočtů a náklady na svoji činnost si podle zákona hradí ze svých vlastních výnosů. Z toho vyplývá, že není placena penězi daňových poplatníků. Nezávislost je zajištěna i tím, že Česká národní banka hospodaří podle rozpočtu schválený bankovní radou. Po skončení hospodářského roku je povinna zpracovat účetní uzávěrku a nechat ji ověřit externím auditorem (Česká národní banka 2020). Ostatní kritéria jsou podle názoru autora splněny v plném rozsahu a není místo pro pochybnosti, zda nastavení odpovídá konsensuálnímu modelu.

Tabulka č. 2: Současný model demokracie (X)

Westminsterský (-2) vs. konsensuální (2) model demokracie					
	-2		0		2
Exekutiva			X		
Vztah exekutivy a legislativy				X	
Stranický systém			X		
Volební systém				X	
Systém zájmových skupin			X		
Teritoriální uspořádání moci			X		
Podoba legislativní moci			X		
Ústava				X	
Soudní kontrola ústavnosti					X
Centrální banka					X

Zdroj: Autor na základě zkoumání jednotlivých kritérií v první analytické části

3 Analytická část II

Ve druhé analytické části se autor bakalářské práce věnuje modelu demokracie, který by nastal, pokud by Andrej Babiš uskutečnil navrhované změny v politickém systému České republiky. Stejně jako v předchozí analytické části jsou opět krok po kroku řešena jednotlivá kritéria modelu demokracie. Podkapitoly nejsou nyní řazeny chronologicky podle postupu Arenda Lijpharta z jeho díla *Patterns of Democracy: Government Forms & Performance in Thirty-six Countries*. Jako první zkoumané kritérium autor zvolil volební systém, protože v případě jeho změny na relativně většinový volební systém by byly významně ovlivněny další oblasti politického systému České republiky. Pořadí zbylých zkoumaných kritérií je následující: stranický systém; exekutiva; podoba legislativní moci; vztah exekutivy a legislativy; a teritoriální uspořádání moci. Na konci každé podkapitoly autor opět dochází k závěru, zda je nastavení modelu na pomyslné ose, od mínus dvou k plus dvěma, westminsterské (mínus dva), spíše westminsterské, na pomezí westminstersko-konsensuální (nula), spíše konsensuální nebo konsensuální (plus dva).

Nutno podotknout, že některá kritéria oproti předchozí kapitole nejsou zkoumána a nemají tedy vlastní podkapitolu. Konkrétně se jedná o tyto kritéria: systém zájmových skupin, soudní kontrola ústavnosti a centrální banka. Tyto kritéria nejsou zkoumány z toho důvodu, že o nich Andrej Babiš nehovoří. Nicméně je nutné podotknout, že mimo stranický systém jsou všechna ostatní kritéria upravena Ústavou ČR. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2.8, Ústava ČR může být měněna či doplňována pouze ústavními zákony, pro kterou je nutná kvalifikovaná většina obou komor. Hned na začátku nastává několik problémů. Jedním ze snů Andreje Babiše je zrušení Senátu. K tomu by ale Andrej Babiš potřeboval souhlas třípětinové většiny přítomných senátorů. Naskýtá se otázka, zda by se senátoři dobrovolně vzdali svých mandátů a platů a odhlasovali si zrušení instituce, ve které působí a reprezentují ji. Dalším problémem je, že změna materiálního jádra Ústavy ČR je nepřípustná.¹⁶ Teoreticky by tedy mohlo dojít k tomu, že i kdyby všechny změny prošly formálně přes Poslaneckou sněmovnu, Senát a prezidenta, tak by vše mohl derogovat Ústavní soud, jako se již stalo v roce 2001 u reformy volebního zákona. Z právního hlediska je proces značně komplikovaný, každopádně z pohledu politologického je důležité si ukázat, k jakým změnám by v modelu demokracie došlo. Pokud by totiž změny neodporovaly materiálnímu jádru Ústavy ČR, tak se obsah této

¹⁶ Judikováno Ústavním soudem pod spisovnou značkou Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009.

listiny radikálně změní, ale funkce zůstane stejná. Adresáti budou stále nuceni dodržovat „pravidla hry“, které jim Ústava ČR zadává.

3.1 Ústava

„A o nejdůležitějších změnách, změnách ústavy nebo mezinárodních paktech by rozhodovali všichni v referendu.“ (Babiš 2017: 131). Pokud by tedy pro změnu ústavního pořádku zůstala po zrušení Senátu kvalifikovaná většina v Poslanecké sněmovně, plus by se k tomu přidal potřebný souhlas občanů v referendu, tak by ústavní pořádek včetně Ústavy ČR podle autora odpovídal plně konsensuálnímu modelu demokracie (dva). Autor práce vychází z kapitoly 2.8, kde se pro plně konsensuální model nerozhodl proto, že pro něj právě chybělo přísnější kritérium, které je nyní naplněno. Ústava ČR by po změnách i nadále zůstala psaná a rigidní. Avšak identifikace referenda jako významného indikátoru konsensuálního modelu demokracie je problematická. Autor této práce zařadil kritérium, ústava, po aplikování cílů Andreje Babiše do plně konsensuálního modelu. Nicméně je důležité zmínit, že referendum nemusí pouze společnost spojovat, ale naopak právě rozdělovat. Další okolnost, která tuto myšlenku podporuje, je, zda se jedná o obligatorní, nebo fakultativní referendum. Jak se ale můžeme z knihy *O čem sním, když náhodou spím* dočíst, jednalo by se podle názoru autora o obligatorní referendum. Každopádně pro konečné zařazení nemáme dostatek informací, protože Andrej Babiš neuvádí, jaké by byly nutné požadavky pro platné referendum. Nevíme, zda by pro platnost bylo určeno nějaké minimální kvórum účasti nebo dokonce určení minimálního počtu procent potřebných ke schválení. Giovanni Sartori uvádí, že jsou minimálně tři typy většiny:

1. kvalifikovaná většina (například dvě třetiny);
2. absolutní nebo jednoduchá většina (50,01 %) a
3. relativní, která je minoritní většinou (méně než 50 % většiny) (Sartori 1987 cit. dle Lijpharta 2008: 112).

V případě, že by ke změnám ústavních zákonů a mezinárodních smluv byly zachovány potřebné dvě třetiny v Poslanecké sněmovně a dále by se namísto Senátu přidala absolutní většina v referendu,¹⁷ tak by autor ústavu zařadil jako plně konsensuální. Nicméně právník Jan Kysela se v rozhovoru s Michalem Fučíkem k referendu vyjadřuje zdrženlivě. Obecně říká, že není zastáncem referenda. Podle jeho názoru se jedná o instrument, kdy se jedné části

¹⁷ Například při volební účasti 70 %.

společnosti umožní deptat jinou část společnosti, pokud se rýsuje ostré a stabilní rozdělení, než je tomu například ve fluidní společnosti, kde se většiny přelévají. Jan Kysela se domnívá, že toto ostré a trvalé rozdělení společnosti se v České republice v posledních sedmi letech rýsuje, tudíž kontextový argument ve vztahu k referendu hraje roli. Celkově se Jan Kysela staví k obecním a krajským referendům pozitivně, ale dodává, že i když jsou tyto instituty upraveny, tak se druhé zmiňované nikdy nevyužilo. Dále dodává, jak by to nakonec vlastně bylo s poptávkou u celostátního referenda. Jako příklad prosystémových referend uvádí referendum, které je součástí procesu ústavní revize, které najdeme v Rakousku. Tento systém slouží k rigiditě ústavy, kdy vedle parlamentu i lid stvrzuje změnu ústavy. Další příklad referenda jako prosystémového prvku uvádí Jan Kysela legislativní referendum, které má dvě subvarianty. Naopak varianta referenda o vnitřní nebo zahraniční politice připadá Janu Kyselovi ošemetná a nebezpečná. Jako argument uvádí, že na všechny otázky nelze odpovědět buď ano, nebo ne. Pouhé zodpovězení na otázku neřeší, jak se bude dále v této otázce postupovat a jaké to bude mít pro společnost následky (uvádí to na příkladu jaderných elektráren) (Fučík 2018). Politolog Tomáš Lebeda vidí v referendu nebezpečí z toho důvodu, že demokraté sice přemýšlejí v intencích stávajícího demokratického procesu, ale události se někdy vydají jinými cestami. Podle jeho názoru se za určité konstelace může Andreji Babišovi získat u části politické reprezentace podporu a tím pádem by se pak ostatní věci mohly odehrát velmi snadno. Dále dodává, že referendum není jen nástrojem ke zvýšení občanské účasti na politickém dění ve státě, ale jsou země, kde má za úkol posilovat roli silného vůdce, například De Gaulla na počátku Páté republiky ve Francii. Příklad Švýcarska, který Andrej Babiš dává, odráží politolog Lebeda argumentem, že ani tato země není ideálním příkladem. Právě díky referendu tam ženy do konce 60. let 20. století neměly volební právo a do OSN vstoupilo Švýcarsko až v roce 2002. To je podle něj druhá strana mince švýcarského referenda (Perknerová 2017).

3.2 Volební systém

„Zadruhé by si poslance měli lidé volit v přímé volbě, podobně jako prezidenta.“ (Babiš 2017: 130). Podle názorů autora práce se jedná, po zrušení Senátu, o druhou nejvýznamnější reformu, která by politický systém Česka potkala. Andrej Babiš tuto volební reformu ve své knize specifikuje tak, že by se volilo v jednom kole. Z dalších informací autor dovozuje, že by Poslanecká sněmovna byla redukována na 101 poslanců, tudíž bychom měli 101 obvodů, z čehož by byl jeden obvod reprezentován zhruba 100 tisíci občany. Vizí Andreje Babiše je, aby volební systém byl stejný jako ve Velké Británii. Pozitivem, které autor knihy shledává

na tomto systému je, že by voliči přesně věděli, kdo je jejich poslanec. Aktuální volební systém kritizuje slovy: „U nás můžeme své favority kroužkovat, ale to dělá jen část voličů. Ostatní volí prostě strany. Konkrétní poslance, které zvolili, si někdy ani nepamatují.“ (Babiš 2017: 130). Podle názoru autora bakalářské práce se jedná pouze o konstatování subjektivních preferencí a pokusí se v další části práce vyhodnotit ona pozitiva většinového volebního systému do Poslanecké sněmovny.

Pokud se podíváme na tuto ostrovní zemi, tak zjistíme, že ve Velké Británii je aplikován relativně většinový volební systém. Tento systém spadá pod systémy většinové a dále bývá nazýván jako prostý většinový nebo first past the post system (FPTP neboli „první v cíli“). Pro účely voleb je země rozdělena do jednomandátových obvodů, jejichž počet odpovídá počtu poslanců. K vítězství ve volebním obvodu postačuje poslanci nejvyšší počet hlasů. To v praxi znamená, že k vítězství může postačit například pouhých 35 % hlasů. Tento systém je velice jednoduchý, ale v naprosté většině případů způsobuje, že volební výsledek je značně disproporční. To se projevuje tím, že strany se silnou regionální koncentrací bývají silně nadreprezentovány, i když při počítání celkových hlasů na národní úrovni mají relativně málo hlasů.¹⁸ Na druhé straně může tento volební systém za příznivých podmínek vést k etablování systému dvou stran (Novák et al. 2004: 22-23). K tomuto výsledku směřuje i Andrej Babiš, který by si přál, aby docházelo ke střídání jednobarevných vlád. Tyto vlády jsou podle něj výkonnější a stabilnější, než bývají koaliční vlády (Babiš 2017: 130). Na základě výše uvedených informací dochází autor k závěru, že by volební systém změnou na relativně většinový odpovídal čistě westminsterskému modelu demokracie (mínus dva). Pro tento model je podle Arenda Lijpharta nejvíce typický model FPTP.

Za zmínku stojí výpočet disproporcionality pro volby do Poslanecké sněmovny při aplikaci tohoto systému. Autor představuje výsledky českého politologa Michala Pinka, který relativní většinový systém aplikoval na volby do Poslanecké sněmovny v letech 2006, 2010 a 2013. Politolog Pink operuje s aktuálním počtem poslanců (200), kdy na každý volební obvod připadá zhruba 42 tisíc voličů. Při komparaci volebního systému poměrného zastoupení a relativně většinového došel český politolog při výpočtu disproporcionality k následujícím výsledkům. V letech 2006, 2010 respektive 2013 je míra disproporcionality u prvně

¹⁸ Skotská národní strana získala ve volbách 2015, 2017 a 2019 po 56, 35 a 48 mandátech (Nordsieck Wolfram 2019; Walton, John et. al. 2017).

zmiňovaného systému 9,99 %, 18,85 % respektive 12,62 %. U systému preferovaným Andrejem Babišem je míra disproporcionality 32,30 %, 43,20 % respektive 45,91 %. Na základě těchto výsledků můžeme vidět negativní aspekt tohoto volebního modelu, kdy slabé strany mohou být značně podprezentovány. Například ve sněmovních volbách v roce 2013 se do Poslanecké sněmovny dostalo sedm politických subjektů, při použití FPTP by se do Dolní komory dostaly pouze čtyři strany; v roce 2006 by se z pěti stran do Poslanecké sněmovny dostaly pouze dvě strany. Na druhou stranu nám výsledky ukazují pozitivní aspekt tohoto systému. Ve všech zmíněných volbách by vítěz získal v Poslanecké sněmovně absolutní většinu a mohl by tedy vytvořit jednobarevnou vládu (Pink 2017). Nicméně tyto výpočty slouží spíše pro představu, abychom si ukázali rozdíly, které by mohly nastat. Reálný dopad relativně většinového systému nelze úplně předpovídat na základě výsledku voleb, kde je používán diametrálně odlišný volební systém. Pokud by se reálně někdy v budoucnu aplikoval tento systém, tak by se s největší pravděpodobností změnila strategie stran pro volby a také voličské chování. Dále je zde otázka, zda by sdělovací prostředky byly schopny tuto změnu promítnout do svého stylu předávání informací veřejnosti a objektivně informovat o dění a jednotlivých kandidátech ze 101 volebních obvodů. Spojením těchto tří faktorů by mohlo dojít k radikálně odlišným volebním výsledkům, než udává Michal Pink, proto z těchto simulací nemůžeme stoprocentně vycházet. Například pokud bychom se podívali na jednotlivé okresy ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017, tak zjistíme, že hnutí ANO zvítězilo ve všech 76 okresech a v Praze (Aktuálně.cz 2017).

Ve spojení se snížením počtu poslanců můžeme podobnou analogii najít v sousedním Maďarsku. Poté, co strana Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (FIDESZ) premiéra Viktora Orbána získala v roce 2010 ústavní většinu v Parlamentu (Nordsieck 2018), tak jeho strana prosadila významné změny ústavy. Vedle toho, že byl zkrácen oficiální název země z Maďarská republika na Maďarsko, tak především došlo ke změně volebního systému, kdy byl zrušen smíšený systém, stávající ze tří složek. Volební systém byl nahrazen dvousložkovým, kde je 106 poslanců voleno v jednomandátových obvodech relativně většinovým systémem a zbylých 93 poslanců je voleno poměrným volebním systémem na celostátních listinách. Z těchto informací také vyplývá, že došlo ke snížení počtu poslanců z 386 na 199. Dále došlo ke zrušení všech nálezů ústavního soudu, vydaných před 31. prosincem 2011. Výsledkem změny volebního systému a snížení počtu poslanců je následný výsledek samotných voleb více disproporční (Hanáček 2018). V následujících volbách v roce 2014 a 2018 získal FIDESZ po 117 mandátech (Nordsieck 2018). Jak můžeme vidět

z volebních výsledků, systém byl nastaven tak, aby nahrával silné straně. V kombinaci s jednokomorovým parlamentem, který je v Maďarsku, byl v důsledku toho politický systém země radikálním způsobem přeměněn.

3.3 Stranický systém

Český stranický systém je multipartijní, ve kterém dochází ke vzrůstající tendenci v počtu stran v Poslanecké sněmovně a přibližuje se konsensuálnímu modelu demokracie. Andrej Babiš však má opačné myšlenky, u kterých dává za příklad Velkou Británii. Na základě změn, které předkládá ve volebním systému by teoreticky mohlo dojít k redukci politických stran v Poslanecké sněmovně. Volby by mohly do Poslanecké sněmovny vynést stranu, která by v počtu poslanců měla nadpoloviční počet (Babiš 2017: 130). Stranický systém by se posunul od multipartijního k bipartismu, stejně jako tomu je v USA. Bipartismus je charakteristický při mírných podmínkách tehdy, když:

1. dvě strany, které díky jejich postavení, mohou soupeřit o absolutní většinu křesel;
2. jedna z nich ve volbách skutečně uspěje a získá dostatečnou parlamentní většinu;
3. vítězná strana si přeje vládnout sama;
4. alternace či výměna stran u moci zůstává věrohodným očekáváním (Sartori 2005: 202).

Na základě výpočtů politologa Michala Pinka, který aplikoval relativně většinový volební systém na sněmovní volby v letech 2006, 2010 a 2013, můžeme určit, zda by se historicky stranický systém bipartismu přiblížil. Jak již bylo zmíněno dříve, volby v roce 2006 přinesly patovou situaci, kdy levice a pravice měla po 100 mandátech. Vytvořit koalici se podařilo až na druhý pokus, přičemž ani této koalici se nepodařilo dovládnout do konce volebního období. Nicméně při použití FPTP by byla situace značně odlišná, z původních pěti stran by se do Poslanecké sněmovny dostala pouze vítězná ODS (112 mandátů) a druhá ČSSD (88 mandátů). Do Sněmovny by se tudíž dostaly dvě strany, které bojovaly oproti ostatním o první místo a ODS jakožto vítězná pravicová strana vládla bez ČSSD, jako tomu bylo při vytváření pravostředové koalice. V roce 2010 se poprvé v historii České republiky stalo, že vítězná strana sestavovala koalici. Tehdejší prezident Václav Klaus pověřil předsedu druhé nejsilnější strany, protože koalice s TOP 09 a stranou Věci veřejné měla větší šanci na získání důvěry Poslanecké sněmovny. Této koalici se nakonec podařilo důvěru získat, avšak při použití FPTP by byla situace jiná. Vítězná ČSSD by většinu ve Sněmovně získala ba dokonce kvalifikovanou většinou důležitou pro změnu Ústavy ČR. Z původních pěti stran by mandáty

získaly tři strany, tedy oproti minulým volbám by do Poslanecké sněmovny pronikla nově vzniklá TOP 09. Levice (ČSSD) by disponovala 122 mandáty a pravice (ODS a TOP 09) by měla dohromady 78 křesel. Vláda by tedy nebyla středopravicová, jak byla za použití aktuálního volebního systému, ale byla by levicová. Opět by byly naplněny všechny prvky bipartismu, protože bipartismus nevyžaduje v parlamentu maximálně dvě strany.

Do voleb 2013 kandidovalo nové hnutí ANO, které výrazně zamíchalo s mandáty a podařilo se mu získat druhé místo. Do té doby silná ODS získala pouze 14 křesel a skončila až na pátém místě. Analýza těchto voleb byla pro politology komplikovaná, protože do Sněmovny se s ANO dostalo další nové politické uskupení (Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury). Tyto volby potvrdily základní trendy posledních let, kdy tradiční levicová ČSSD a pravicová ODS začala kontinuálně ztrácet své voliče (volby 2010). Stranický systém se posunul k personalizované politice, který se stal nedílnou součástí systému a vedl ke vzniku nových politických stran. Takto nově vzniklé strany svoji image staví na „manažerizaci politiky“, tedy na představě, že stát je možné řídit jako firmu a na „moralizaci politiky“, tedy proklamace morální obnovy politiky. Tato strategie má velice blízko k populismu, ve smyslu vymezení se proti politické třídě jménem „obyčejného člověka“. Obě dvě strategie nicméně zahrnují vymezení se proti tradičnímu politickému establishmentu a jeho údajně inherentně maligních vlastností. Politické hnutí ANO využívající tuto strategii se řadí k podnikatelským stranám (businessman parties), podle Olteana a de Nèveho se jedná o jeden z nejviditelnějších případů podnikatelských stran. Nicméně Věci veřejné byli v České republice první populistickou mediálně-podnikatelskou formací, díky vlastní diskreditaci otevřeli cestu dvěma výše zmíněným politickým subjektům (Cabada 2016: 67-71). Při použití modelu FPTP by se místo původních sedmi stran do Poslanecké sněmovny dostaly pouze čtyři. Tradiční levicová ČSSD by se se ziskem 112 mandátů stala vítěznou stranou, avšak na druhé straně politického spektra by tradiční pravicová ODS do Sněmovny neprošla. Hnutí ANO by se stejně jako při použití aktuálního modelu umístilo na druhém místě, akorát se ziskem 54 křesel oproti původním 47. Na třetím místě by se umístila TOP 09 s 28 mandáty, ke které by se přesunulo hodně voličů ODS. Čtvrtá KSČM by získala šest mandátů oproti původním 33 křeslům, za použití FPTP by se tedy prohodila s TOP 09 (Pink 2017).

Jak tedy charakterizovat stranický systém po volbách 2013 za použití FPTP? První, druhý a třetí bod Sartoriho klasifikace pro bipartismus je splněn. Každopádně bychom toto období mohli označit za rekonstrukci českého stranického systému, kdy čtvrtý bod klasifikace

naplněn již není. TOP 09, která by mohla převzít roli ODS nemá dostatečnou podporu, aby mohla soutěžit o absolutní většinu. Druhé hnutí ANO díky svým možnostem by tuto roli mohlo převzít, ale to nestaví svoji strategii na klasických dělicích kritériích. Jedná se o subjekt, jehož definice je dosud komplikovaná. Lídr hnutí pro volby 2013 označil ANO jako středopravicovou stranu, nicméně jasný a skutečný program nepředstavil. Namísto toho Andrej Babiš označuje všechny politiky za kleptokraty a současně zdůrazňuje, že on politikem není. Jedná se o směs populistické a anti-politické rétoriky. Následně se uvnitř vzniklé vlády choval spíše jako opoziční aktér, který své partnery kritizuje coby „tradiční strany“. Zajímavý je dále také trend, že u hnutí ANO od sněmovních voleb 2013 došlo podle průzkumů podle agentury Median k posunu voličské základny „doleva“. Pětina voličů svou podporu v následných krajských volbách přeměrovala zpátky k ODS a k hnutí STAROSTOVÉ A NEZÁVISLÍ. Dalším problémem u hnutí ANO je, že Andrej Babiš opakovaně zpochybňuje parlamentní demokracie a jeho jasné zaměření na office-seeking strategii. V důsledku toho se pak z hnutí stává koaliční partner zcela neomezený, tím pádem připraveným ke spolupráci s jakýmkoli politickým aktérem, včetně radikální či na hraně extremismu balancující formací (Cabada 2016: 72-73). I přes výše zmíněné nedostatky pro naplnění čtvrtého bodu autor bakalářské práce dochází k závěru, že stranický systém by mohl odpovídat bipartismu. Autor bere v potaz i podle jeho názoru skutečnost, že stranický systém se v České republice posouvá do středu politického spektra.

Za zmínku dále stojí výpočet provedený redaktory z Hospodářských novin. Ti přepočítali, jak by dopadly volby konané v roce 2017 za použití relativně většinového volebního systému ve spojení s počtem 101 poslanců. Aplikovali tedy oba dva cíle Andreje Babiše. Výsledek je ohromující. Vyšlo jim, že hnutí ANO by získalo 94 křesel, Piráti pět a TOP 09 pouze dva mandáty. Nicméně jak autor zmínil výše, tak i autor článku uvádí, že není samozřejmě možné překlopit data z proběhlých voleb do změn navrhovaných Andrejem Babišem a získat tak přesný přepočet (Štětka 2017). Na základě těchto informací autor dochází k závěru, že model demokracie stranického systému by byl spíše westminsterský (mínus jedna) a to díky trendu, kdy je opouštěn tradiční bipartismus, který vyplývá z výsledku Michala Pinka a redaktorů Hospodářských novin. Každopádně tyto přepočty nejsou absolutně relevantní a až praktické použití by ukázalo reálné důsledky, protože jak jsme mohli vidět výše, hnutí ANO zvítězilo ve všech 76 okresech a v Praze ve volbách v roce 2017.

3.4 Exekutiva

Stabilita výkonné moci v České republice není na takové úrovni, aby vznikla vláda, která by po každých volbách do Poslanecké sněmovny získala důvěru poslanců. Dalším problémem vlád je dokončit své volební období. Jaké jsou možnosti stabilizovat exekutivní moc? Na základě informací z knihy *O čem sním, když náhodou spím víme*, že snahou Andreje Babiše je, stabilizovat výkonnou moc. Toho chce dosáhnout reformou volebního systému, který by redukoval aktuální počet politických stran v Poslanecké sněmovně. Vítězná strana by tak nepotřebovala hledat partnera do koalice k získání parlamentní většiny a jednobarevná vláda by pak neměla problém získat důvěru Poslanecké sněmovny a dokončit řádně svoje funkční období. Z údajů (viz. výše) českého politologa Michala Pinka můžeme říci, že by všechny volby za použití relativního většinového volebního systému přinesly vítězné straně absolutní většinu v Poslanecké sněmovně.¹⁹ Ve volbách 2006 by nedošlo k patové situaci, protože vítězná ODS by měla 112 mandátů. Druhou stranou mince je, že druhá ČSSD by měla 88 mandátů, tím pádem by se do Poslanecké sněmovny nedostaly zbylé tři strany (KSČM, KDU-ČSL a Zelení), které se do Sněmovny při použití aktuálního volebního systému dostaly (Pink 2017). Tato změna by mohla, ale také nemusela, přinést výkonnější a stabilnější vládu, než bývají vlády koaliční. Nicméně se jedná pouze o fabulaci. Autoři zabývající se touto problematikou mohou vycházet pouze z voleb minulých, těžko se dá predikovat možné chování voličů při tak obsáhlých změnách v politickém systému.

V důsledku těchto změn by se podle názoru autora nastavení exekutivní moci v České republice stalo čistě westminsterským (mínus dva). Jedná se o typickou ukázkou Lijphartova kritéria, kdy exekutivní moc je koncentrována do rukou jedné strany a vzniká „jednobarevná vláda“. Změna volebního systému by v každých volbách od roku 2006 vynesla stranu s absolutní většinou mandátů. Snížení počtu ministerstev z aktuálního počtu 14 na 11 je dalším z cílů Andreje Babiše, který podporuje tento závěr. Konkrétně by došlo ke spojení ministerstva dopravy a průmyslu a obchodu do ministerstva hospodářství. Dále by došlo k fúzi ministerstva zemědělství a životního prostředí; posledními sloučenými ministerstvy by bylo ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí (Babiš 2017: 134-135; ANO 2017). Podle názoru autora by se tím logicky snížil i počet ministrů a vedlo by to k tomu, že by se vládní moc v „jednobarevné vládě“ centralizovala do rukou premiéra. V důsledku dalších změn,

¹⁹ Po volbách v roce 2010 by vítězná ČSSD měla dokonce kvalifikovanou většinu (122 křesel) potřebnou pro změny Ústavy (Pink 2017).

kteřé jsou obsaženy v následujících kapitolách, by se Česko mohlo přiblížit poloprezidentskému systému nebo se i jím stát, protože by došlo k výrazným změnám v podobě vztahu exekutivy a legislativy.

3.5 Podoba legislativní moci

Vyváženost komor parlamentu je kritériem pro rozlišení modelu demokracie, nicméně podmínkou je, že parlament se skládá ze dvou komor. Následně se řeší vyváženost komor, která je rozhodující v určení modelu. Andrej Babiš se vydává jinou cestou. V České republice by došlo ke zrušení Senátu, které by zapříčinilo z teoretického hlediska vznik unikameralismu. Jinými slovy bychom měli jednokomorový parlament, který najdeme například ve Slovenské republice. Odpadá nám tedy identifikace bikameralismu a vyváženosti komor. Další oblastí, ve které by došlo ke změně je Poslanecká sněmovna. Počet poslanců by byl snížen ze současných 200 na 101. Lichý počet má zabránit patům v sestavování vlády a v zákonodárném procesu. Poslední změnou v legislativní moci je, že volební mandát poslance by mohl být maximálně třikrát za sebou a potom by musel mít nejméně čtyři roky pauzu²⁰ (Babiš 2017: 129-131; ANO 2017). Nastává však otázka, zda všechny tyto změny povoluje Ústava ČR. V článku 15 se píše, že zákonodárná moc náleží Parlamentu, který se skládá ze dvou komor respektive z Poslanecké sněmovny a Senátu. Článek 16 odst. 1 říká: „Poslanecká sněmovna má 200 poslanců, kteří jsou voleni na dobu čtyř let.“ a odst. 2: „Senát má 81 senátorů, kteří jsou voleni na dobu šesti let. Každé dva roky se volí třetina senátorů.“ (Ústava ČR). S ohledem na judikaturu Ústavního soudu²¹ je krajně nepravděpodobné, že i kdyby změny prošly přes Parlament České republiky, tak by je Ústavní soud nederogoval. Pokud autor bakalářské práce zůstane u informací, které jsou podávány Andrejem Babišem, tak podoba legislativní moci by se posunula k čistě westminsterskému modelu demokracie (mínus dva). Jednokomorový parlament je podle Arenda Lijpharta typický pro majoritní model demokracie. Avšak za zmínku stojí, že tento systém nalezneme spíše v menších zemích (Izrael, Portugalsko atd.). Jedinou výjimku tvoří Řecko, které má více jak deset miliónů obyvatel (Lijphart 1999: 200-203). Otázkou zůstává, zda si Česká republika při současném rozdělení do krajů ve spojení s počtem obyvatel vystačí pouze s jednou komorou.

²⁰ Na celostátním sněmu hnutí ANO konaného 25. a 26. února 2017 ještě Andrej Babiš uvažoval o tom, že by mandát poslance mohl být maximálně dvakrát za sebou a ne třikrát, jak je zmiňováno v jeho knize.

²¹ Příkladem může být již zmiňovaný náleží Ústavního soudu pod spisovnou značkou Pl. ÚS 27/09 ze dne 10. 9. 2009.

Autor se každopádně v této kapitole nemůže spokojit pouze s určením modelu demokracie, a proto nyní rozebírá jednotlivé změny. „Co Senát? Údajná pojistka demokracie. Myslím, že voliči několikrát za sebou odpověděli dost srozumitelně.“ (Babiš 2017: 131). V posledních čtyřech senátních volbách (2016, 2017, 2018 a 2019) byla průměrná účast v prvním kole 24, 19 %; ve druhém kole byla volební účast 22,63 %. Z údajů vyplývá, že volební účast není vysoká, například do Poslanecké sněmovny nikdy neklesla volební účast pod 55 % (Český statistický úřad 2020). Hlavním důvodem Andreje Babiše, proč zrušit Senát je, aby se zákony schvalovaly rychleji a efektivněji, pravomoci Senátu by přešly do rukou prezidenta. Bylo by ale schvalování zákonů efektivnější? Opět nemůžeme fabulovat se skutečnostmi, které ještě ani nenastaly. Každopádně autor bakalářské práce zastává názor, že by měla nejdříve proběhnout odborná veřejná diskuze, jejíž cílem by bylo sdělení lidem, jaká je funkce Senátu. Teprve pak by se mělo přemýšlet o zrušení Senátu. Přece jenom pasivní volební právo do Senátu je vyšší, než do Poslanecké sněmovny, a to zajisté nějaký účel má. Horní komora Parlamentu České republiky má vedle toho, že to je pojistka demokracie,²² hned několik dalších úkolů. Jedním z nich je zkvalitňovat přijaté zákony Poslaneckou sněmovnou,²³ dále je jeho funkcí ochrana menšinových zájmů.²⁴ Nutno ale podotknout, že zrušení Senátu automaticky neznamena konec demokracie, jedno nebo dvoukomorový parlament není rozhodujícím kritériem.

Druhá změna se dotýká zásadně Poslanecké sněmovny, došlo by ke snížení poslanců ze současných 200 na 101. Lichý počet poslanců by měl pozitivní vliv, už nikdy by se neopakovala patová situace z roku 2006, kdy levice i pravice měla po 100 mandátech. Nicméně některé argumenty Andreje Babiše pro tuto změnu už nemají takový přínos. Pokud se na tuto změnu budeme dívat pouze z pohledu snížení počtu poslanců, tak by pak volební výsledky i při zachování volebního systému poměrného zastoupení mohly přinést velice odlišné výsledky. Pokud bychom v každém ze stávajících volebních obvodů rozdělovali pouze 101 mandátů místo současných 200, znamenalo by to, že polovina křesel ve sněmovně

²² Je součástí systému brzd a protivah.

²³ Má pravomoc projednávaný zákon: schválit a podstoupit ho k podpisu prezidenta republiky; vrátit ho Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy, nebo bez nich (Ústava ČR).

²⁴ Ochrana menšinových zájmů skládající se ze dvou rovin. Z prvního hlediska má Senát zabránit „tyranii většiny“. Na druhé straně mají pak jednotliví senátoři ochraňovat zájmy obvodu, ze kterého vzešli. Dále Senát dává větší prostor nestranným a nezávislým kandidátům na politické straně, jelikož mohou kandidovat samostatně jako nezávislí.

by se volila v mimořádně malých volebních obvodech, pokud by volebními obvody byly nadále kraje. Ve výsledku by mohl mít Karlovarský kraj dva nebo tři mandáty a průměrný český kraj by měl kolem pěti nebo šesti mandátů. Díky tomu by se volební systém mohl podstatně přiblížit většinovému a dopad by to mohlo mít také na menší strany a jejich reprezentaci ve sněmovně. Dalším argumentem, proč snížit počet poslanců je, aby se zvýšila efektivita Poslanecké sněmovny. Nicméně by to mohlo mít opačný efekt, protože poslanci jsou v Poslanecké sněmovně hned v několika výborech a podvýborech (Dragoun 2017). Tudiž argument, že by se sněmovna kvůli přepracování nezhroutila a dobrá polovina poslanců nikdy nic pořádného nenavrhla nebo neprosadila, není úplně přesný. Právě výbory a podvýbory slouží k tomu, aby se poslanci specializovali na konkrétní oblasti politiky a pracovali na legislativní či kontrolní činnosti. Logicky by se tím i zvýšila vytiženost poslanců, protože by museli zastávat funkce ve více z nich. Více by prospěl zákon o kumulaci funkcí, který by poslancům zakázal kumulovat funkce poslance a člena v příslušných výborech a podvýborech ve spojení s funkcemi na komunální úrovni (hejtman, starosta nebo radní).²⁵ Stejně jako v předchozím případě je ale dobré podotknout, že snížení počtu poslanců by automaticky neznamenalo konec demokracie. Každopádně při takovéto změně je zapotřebí rozsáhlá diskuze a respektovat názor i odborníků.

Poslední změnou je, že by poslanec mohl být volen jen třikrát za sebou a potom by musel mít nejméně čtyři roky pauzu.²⁶ Podle názoru autora bakalářské práce by tato změna mohla mít největší negativní dopad na politický systém z výše zmiňovaných. V důsledku těchto změn by práce a výkonnost poslance mohla být spíše narušena. Právě to, že mandát poslance je neomezený, tak dává poslanci možnost pracovat kontinuálně a získávat v průběhu politického působení zkušenosti pro lepší výkon funkce člena Dolní komory. Díky časté změně reprezentantů by tak mohla být danému politikovi znemožněna kontinuální práce se zaměřením na dlouhodobější cíle. Dále by mu také mohla být znemožněna konzistentní reprezentace své politické partaje a kariérní růst. Poslanec se zodpovídá za svoji práci voličům po uplynutí daného volebního období. Jenom volič má tu možnost, ohodnotit práci

²⁵ Například současný poslanec za ODS Martin Baxa je aktuálně členem čtyř výborů, devíti podvýborů (Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky 2020c) a vedle toho je zastupitelem Plzeňského kraje, primátorem města Plzeň a zastupitelem města Plzeň. Údaje jsou evidovány ke dni 26. 1. 2020.

²⁶ O omezení volebního mandátu mluvil i Donald Trump. Jeho myšlenkou bylo, že by volební období ve Sněmovně reprezentantů bylo na jednoho člena Parlamentu maximálně třikrát a v Senátu dvakrát (Denver – rei 2016).

poslance. Tímto umělým omezením by se mohlo stát, že by byl nedostatek kvalifikovaných lidí a místo kvalitní práce bychom se spíše zaměřili na kvantitu. Dalším argumentem Andreje Babiše pro omezení mandátu je, že by se tím přivedlo více mladých lidí do politiky. Nemělo by to být ale tak, že strany a hnutí umožní mladým lidem být na předních místech kandidátní listiny? Nicméně poslední zmiňovaný argument Andreje Babiše je popírán samotným hnutím ANO, které společně s ODS ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017 postavilo na své kandidátní listiny do první desítky nejméně osobností do 40 let ze všech velkých parlamentních stran, konkrétně 22. Na druhé straně KDU-ČSL postavilo celkem 37 kandidátů mladších 40 let do desátého místa. Celkově šest největších parlamentních stran napsalo na přední místa svých kandidátních listin 164 politiků mladších 40 let (Kočenda et. al. 2017). Závěrem, zavedení omezeného počtu mandátů by mohlo právě u mladých lidí vzbudit nezájem ucházet se o post poslance. Pokud má být Poslanecká sněmovna složena z více mladých lidí, tak je to pouze na politických stranách, zda budou, nebo nebudou, umisťovat mladé kandidáty na přední pozice kandidátních listin a zda je přitom budou aktivně podporovat.

3.6 Vztah exekutivy a legislativy

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, zásadní změnou v českém politickém systému by bylo zrušení Senátu. Ačkoliv Senát nemá přímý vliv na vztah exekutivy a legislativy, tak je nutné uvažovat, co se stane s funkcemi, kterými Senát disponuje. Z toho vyplývá, že při převzetí pravomocí jinými institucemi může následně ovlivnit charakter dosavadního parlamentního režimu. Vzhledem k tomu, že podle Arenda Lijpharta je nejprve nutné vymezit, zda se jedná o parlamentní nebo prezidentský režim, tak je i nutné převzetí pravomocí vzít v potaz v této kapitole. Andrej Babiš se s otázkou, co udělat s pravomocemi Senátu, vyrovnává tak, že by všechny jeho pravomoci a funkce převedl na prezidenta. Úvahy nad tím, zda by se Česká republika neposunula k prezidentskému režimu autor bakalářské práce vylučuje hned na začátku. Především je to dáno tím, že Andrej Babiš neuvažuje nad absolutním oddělením vlády od Poslanecké sněmovny nebo posílením pravomocí vlády respektive premiéra. Pokud by však volební systém produkoval strany s absolutní většinou ve Sněmovně, které by byly schopny sestavit jednobarevnou vládu a bez problémů získat důvěru ve spojení se silnějším postavením prezidenta, tak si autor dovoluje uvažovat nad tím, zda by se režim nemohl posunout k poloprezidentskému (semiprezidentskému). Jaké by tedy prezident převzal pravomoci a jaká je definice poloprezidentského systému?

Volbu a zánik mandátu, věk a imunitu senátora můžeme definitivně vyloučit. Podle článku 31 Ústavy ČR (v této kapitole dále jen článek) zřizují komory jako své orgány výbory a komise. Je tedy otázkou, zda by prezident nezískal například možnost vytvářet nějaký svůj kolegiální orgán, jež by sloužil jako poradní. Ve spojení s tím, že by prezident převzal po Senátu zákonodárnou iniciativu, která mu v současné době nenáleží (Ústava ČR). Podle článku 33 po rozpuštění Poslanecké sněmovny může Senát přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesnesou odkladu a pokud mu je navrhne vláda. V okamžiku, kdy by Česká republika nedisponovala Senátem a Poslanecká sněmovna byla rozpuštěná, tak by se prezident oproti současnému stavu stal ještě silnějším hráčem. Dále se dá předpokládat, že by prezident převzal pravomoci Senátu, kdy je podle článku 40 potřeba jeho souhlasu při přijetí volebního zákona, zákona o zásadách jednání a styku obou komor mezi sebou, jakož i navenek (v tomto případě bychom hovořili o vztahu Poslanecké sněmovny²⁷ a prezidenta). Vedle toho by souhlas prezidenta byl potřeba místo Senátu k přijetí usnesení o: vyhlášení válečného stavu, vyslání ozbrojených sil České republiky mimo území Česka, pobytu ozbrojených sil jiných států na území Česka, účasti České republiky v obranných systémech mezinárodní organizace, jíž je Česká republika členem (Ústava ČR). V současné době má prezident právo veta (právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou ústavního zákona), nicméně po zrušení Senátu by převzal i právo vracet do Poslanecké sněmovny zákon s pozměňovacími návrhy (Ústava ČR). V článku 62 písmena h) je zmíněno s výjimkou zákona ústavního, tento dodatek by s největší pravděpodobností odpadnul, jelikož k přijetí ústavního zákona je potřeba souhlasu Senátu (Ústava ČR).

Na druhé straně však Senát disponuje, se souhlasem Poslanecké sněmovny, pravomocí iniciovat ústavní žalobu na prezidenta republiky (Ústava ČR). Z logiky věci není možné, aby prezident podával žalobu sám na sebe, proto se dá předpokládat, že by tato funkce připadla pouze Poslanecké sněmovně.²⁸ Další pravomoc, kterou by převzala Poslanecká sněmovna, tak by byl potřebný souhlas k jmenování ústavního soudce navrhnutým prezidentem (Ústava ČR).

²⁷ Nutno podotknout, že pokud by volební systém produkoval jednobarevné vlády s absolutní většinou v Poslanecké sněmovně, tak se jedná o fakt, který podporuje dualitu moci výkonné. Díky pravomocím, které by nabyt prezident, by rozhodnutí byla více závislá na vztahu mezi vládou respektive premiérem a prezidentem.

²⁸ Pokud by k takové situaci došlo, autor bakalářské práce by se přikláněl ke zvýšení požadovaného kvóra pro ústavní žalobu z nynějšího tří pětinového souhlasu všech poslanců na dvou třetinový. V době kohabitací by nízké kvórum mohlo posloužit k tomu, aby byl prezident paralyzován Poslaneckou sněmovnou a neměl absolutně žádný podíl na moci.

V současné době vyhlášení voleb do úřadu prezidenta republika náleží předsedovi Senátu (Ústava ČR), po zrušení Senátu by tato funkce přešla nejspíše na předsedu Poslanecké sněmovny. Senát v současné době navrhuje stejně jako prezident dva kandidáty do úřadu Veřejného ochránce práv, který je následně volen Poslaneckou sněmovnou (zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv). Pokud by byla Horní komora zrušena, tak návrhováci pravomoc může zůstat pouze prezidentovi²⁹ nebo může být přenesena nějakým způsobem i na Poslaneckou sněmovnu.³⁰ Prezident dále na návrh Senátu jmenuje a odvolává předsedu Úřadu pro ochranu osobních údajů, roli Senátu by nejspíše převzala Poslanecká sněmovna. Na návrh předsedy Úřadu pro ochranu osobních údajů volí a odvolává místopředsedy Senát, tuto roli by s největší pravděpodobností převzala také Poslanecká sněmovna (zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů). Na základě vymezení jednotlivých pravomocí, které by si rozdělila Poslanecká sněmovna, vláda³¹ a prezident, tak může nyní autor určit, zda by se změnil politický systém.

Podle Sartoriho definice se poloprezidentský režim vyznačuje těmito vlastnostmi či charakteristikami:

1. „Hlava státu (prezident) je volena všelidovou volbou – přímo či nepřímo – na pevně dané funkční období.
2. Hlava státu sdílí exekutivní moc s premiérem, což vytváří strukturu duální autority, již vymezují tři kritéria:
3. Prezident je nezávislý na parlamentu, není však oprávněn vládnout sám či přímo, a jeho vůle proto musí být tlumočena vládou a procházet přes její rozhodnutí.

²⁹ Mohlo by dojít například ke zvýšení počtu navrhovaných kandidátů.

³⁰ Pokud by takováto situace nastala, je podle autora krajně nepravděpodobné, že by v systému, kdy vládnoucí strana disponuje absolutní většinou v Poslanecké sněmovně, nebyl prosazen kandidát navržený Poslaneckou sněmovnou.

³¹ Ministerstvo spravedlnosti (součást výkonné moci) by dále převzalo větší kontrolu nad soudci. Uchazeči o soudce by se zapisovali do databáze ministerstva spravedlnosti. Potom by uchazeč musel splnit tři letou praxi v roli asistenta, následně by složil zkoušku a dostal by se do závěrečné přípravy, která by trvala dva roky. V této době by sloužil „ideálně“ u nějakého nejvyššího soudu. Po splnění této další dvouleté „praxe“ by musel uchazeč o soudce úspěšně složit simulovaný proces (Babiš 2017: 111). V současné době soudce jmenuje prezident za podmínek daných zákonem o soudech a soudcích (zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích).

4. Premiér a jeho kabinet naopak představují instituce nezávislé na prezidentovi v tom, že jsou závislé na parlamentu – jsou závislé buď na důvěře, nebo na nedůvěře parlamentu (nebo na obojím) a v obou případech potřebují podporu parlamentní většiny.
5. Duální struktura autority poloprezidentského systému umožňuje různé vyvažování a také přesouvání mocenské převahy uvnitř exekutivy, to však pod přísnou podmínkou, že trvá „potenciál autonomie“ každé složky exekutivy.“ (Sartori 2001: 139-140).

Na základě výše zmíněných informací o pravděpodobném rozdělení pravomocí mezi Poslaneckou sněmovnou, vládou a prezidentem, ke kterým by došlo po zrušení Senátu, se nyní můžeme podívat na to, zda jsou naplněna jednotlivá kritéria poloprezidentského systému podle Sartoriho definice.

První bod je bez nejmenších pochybností naplněn. Prezident České republiky je v současné době volen všelidovou volbou v přímé formě na pevně dané funkční období, tedy na 5 let. Bod dvě je také splněn, dualita moci výkonné je typická i pro současnou dobu. První část třetího bodu je naplněna už nyní, český prezident je nezávislý na Parlamentu. Jedinou možností, jak ho odvolat, je ústavní žaloba, která musí být schválena oběma komorami a následně o odvolání rozhoduje Ústavní soud. To, zda by prezident nebyl oprávněn vládnout sám či přímo je však otázkou. Prezident disponující zákonodárnou iniciativou má šanci přes vládu, která disponuje absolutní většinou, prosadit svůj program. Každopádně by se tak dělo pouze v případě, že prezident je s vládou stejného politického směru. Nemá ovšem pravomoc přijímat zákony nezávisle na Poslanecké sněmovně. V případě, že by došlo k rozpuštění Parlamentu, prezident by mohl přijímat zákonná opatření ve věcech, která nesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona. Nicméně pouze v případě, kdy by to prezidentovi navrhla vláda. Další formou, kterou by byl prezident vázaný na vládu je, že by zákonná opatření musela schválit Poslanecká sněmovna na její první schůzi. Pokud by tak neučinila, zákonná opatření by pozbyla platnosti. Na základě těchto opatření by byl prezident neustále závislý na vládě respektive by prezidentova vůle byla tlumočena vládou a procházela by přes její rozhodnutí. Bod tři je tedy podle názoru autora splněn. Čtvrtý bod by byl opět naplněn. Institut vyslovení ne/důvěry vládě (premiérovi a jeho kabinetu) obsahuje již současná Ústava ČR a není pravděpodobné, že by Andrej Babiš chtěl tuto pravomoc Poslanecké sněmovny rušit. Relativně většinový systém by ve většině případech produkoval jednobarevné vlády s absolutní většinou v Poslanecké sněmovně, v tomto případě by nebyl problém důvěru získat.

Každopádně může nastat i situace, kdy strana nezíská absolutní většinu ve Sněmovně³² a bude nucena vytvořit menšinovou nebo koaliční vládu, kde vyslovení důvěry již bude mít své opodstatnění. Podle Ústavy ČR premiéra pověřuje složením vlády prezident,³³ dále je v jeho pravomoci jmenovat nebo odvolávat předsedu a další členy vlády. Tyto skutečnosti však nevylučují fakt, že bod čtyři je splněn. Typickým příkladem poloprezidentského systému je Francie, ve které je premiér též jmenovaný prezidentem. Pod posledním bodem si autor práce představuje příklad, kdy v dobách souhlasných většin³⁴ vláda určuje a řídí politiku státu, jejíž jednání řídí premiér a na druhé straně prezident určuje směr v zahraniční a obranné politice (Sartori 2001: 128-133). Až praxe by nakonec ukázala, zda by byl zachován „potenciál autonomie“. Každopádně z příkladu Francie a z pravomocí, kterými by disponovala vláda a prezident můžeme usuzovat na to, že by k určitému přesouvání mocenské převahy uvnitř exekutivy docházelo. V případě zmíněných souhlasných většin by jak vláda, tak prezident prosazovali jednu linii politiky. Pokud by však došlo k tomu, že prezident by prosazoval jiný směr politiky než většina v Poslanecké sněmovně (nesouhlasné většiny), mohlo by docházet ke kohabitaci, ve které by byla oslabena role premiéra. Nicméně ani v případě kohabitace by s největší pravděpodobností nedošlo k tomu, že prezident by si uzurpoval pravomoci, které by mu nebyly dány. V těchto situacích by záleželo na dialogu mezi prezidentem a premiérem. Jednou z možností podle názoru autora bakalářské práce by bylo, že by se za takovéto situace Poslanecká sněmovna rozpustila a prezident vyhlásil nové volby. V mezidobí by mohl, pokud by mu je vláda navrhla, vydávat zákonná opatření, ve výsledku by tedy mocenská převaha byla přesunuta na jeho úřad. Pokud by následné volby potvrdily rozložení sil v Poslanecké sněmovně, než došlo k jejímu rozpuštění, prezident by akceptoval její politický směr a neblokoval by přijímání zákonů.³⁵ Na základě zkoumání jednotlivých bodů Sartoriho teorie poloprezidentského systému autor dochází k závěru, že by se po aplikování změn Česká republika přiblížila k poloprezidentskému režimu.

Na základě výše zmíněných informací o rozdělení pravomocí mezi Poslaneckou sněmovnu, vládu a prezidenta autor dochází k závěru, že vztah mezi exekutivou a legislativou by

³² Příkladem může být Velká Británie po volbách v roce 2010 a 2017.

³³ Při prvních dvou pokusech činí tak prezident, při třetím pokusu pověřuje premiéra složením vlády předseda Poslanecké sněmovny (Ústava ČR).

³⁴ Prezident i premiér se vyznačují stejným směrem v politice.

³⁵ Jedná se o jednu z možností hypotetického předpokladu, autor v tomto případě je idealista. Nicméně nevylučuje možnost, že by mohlo dojít k opětovnému blokování vlády prezidentem.

odpovídal spíše westminsterskému modelu demokracie (mínus jedna). Každopádně se jedná o odvážný a idealistický závěr, protože to, jak by tento vztah reálně fungoval je těžko předvídatelný a obsahuje mnoho proměnných. Velkou Británií, kterou autor u tohoto kritéria staví do pozice plně westminsterského modelu demokracie se opírá hned o několik faktů. Mimo pár výjimek je v posledních letech vláda jednobarevná a většinová. Vyslovení nedůvěry je vysoce nepravděpodobné, protože by lídr strany musel ztratit důvěru svých spolustraníků a předem neodstoupit. Odvolání premiéra králem/královnou se uskutečnilo naposledy v roce 1834 (BBC History 2014; ČTK 2019). Na druhé straně v České republice se v řádném termínu podařilo dovládnout pouze třem vládám. I když by se dalo argumentovat tím, že volební systém FPTP by produkoval jednobarevné vlády, tak nemůžeme spoléhat na teoretické výsledky z minulosti. Z hlediska volatility voličů a vysokému počtu stran by se mohlo stát, že by se do Sněmovny dostával vyšší počet stran, a tudíž by i přes změnu volebního systému byly strany nuceny tvořit koalice. Dalším argumentem je i moc prezidenta, kterou by disponoval. Oproti britské královně by disponoval rozhodně většími pravomocemi a s největší pravděpodobností by je i využíval. Díky tomu, že by měl možnost blokovat Poslaneckou sněmovnu, tak by ve výsledku stabilita vlád nemusela být taková, jaká je ve Velké Británii. Parlament by tedy rozhodně nedominoval nad vládou, na druhé straně by ale vláda mohla být v některých obdobích svázána prezidentem (nesouhlasné většiny). Podle Arenda Lijpharta prezidentský systém celkově vede k majoritarianismu. Nicméně k tomuto tvrzení dodává několik proměnných, které tento systém mohou z majoritarismu posunout ke konfliktu, frustraci a patové situaci. Každopádně pokud k takovéto situaci dojde, tak to ovšem neznamená nahrazení majoritarianismu konsensem. Tato situace vzniká, pokud prezident řadí svoji autoritu nad všechny jiné orgány a argumentuje tím, že nikdo nemá větší legitimitu než on. Na druhé straně je však zákonodárný a výkonný sbor také volen ve všelidových volbách, v důsledku toho může dojít k neshodám, díky kterým prezident, kvůli svému pocitu vyšší demokratické legitimacy nebude ochotný k hledání konsensu a dojde k výše zmiňované paralýze moci (Lijphart 2008: 151-153). Na základě toho se autor bakalářské práce rozhodl pro spíše westminsterský model demokracie.

3.7 Teritoriální uspořádání moci

Aktuální teritoriální uspořádání moci autor bakalářské práce řadí na pomezí konsensuálního a westminsterského modelu demokracie. Česká republika disponuje prvky, které jsou typické pro federalismus (bližší konsensuálnímu modelu), ale zároveň má i prvky, které model demokracie směřují na druhou stranu. Andrej Babiš ve své knize uvádí hned několik změn,

kteřé by mohly mít výrazný vliv na teritoriální uspořádaní moci. Nejvýraznější změnou by bylo zrušení vyšších územně samosprávných celků tedy krajů. Podle Andreje Babiše by stačily pouze dvě instituce; efektivní stát, který umí využít obrovské množství informací a na druhé straně odpovědné obce. Jako příklad uvádí Sasko, které mezistupeň jako kraj nepotřebuje. Z toho je pak vyvozováno, že i České republice by stačilo centrum a obce. Co s pravomocemi krajů? Část pravomocí by přešla na stát a část na obce s rozšířenou působností, ve výsledku by to znamenalo, že by došlo k posílení radnic. Pod stát by v principu spadalo pouze pět oblastí: bezpečnost a spravedlnost, infrastruktura, mezinárodní vztahy, měna, daně a financování celého systému a strategie celé společnosti (zdravotnictví, vzdělávání, sociální péče, životní prostředí, směry podnikání a podpora občanských aktivit). Další změnou by byla volba starosty. Starostou by se již nestala osoba vzniklá na základě koaličních jednání po volbách do zastupitelstev obcí, ale byl by přímo volený občany. Díky přímé volbě by pak následně starostové a primátoři dostali silnější pravomoci. Pod pravomoci obce by pak spadalo rozhodování o: podnikání a práci, sportu, zdravotnictví, cestovním ruchu, školách, sociálních službách, kultuře, dopravě, stavebnictví a bydlení. Poslední změnou je, že občané by dostali možnost hlasovat o určité části rozpočtu a přímo hlasovat o investicích (Babiš 2017: 126-129).

Ačkoliv se na první pohled může zdát, že by došlo k výrazným změnám, autor stejně jako v kapitole 2.6 dochází k závěru, že teritoriální uspořádaní moci by v České republice zůstalo na pomezí westminsterské a konsensuálního modelu demokracie (nula). Přestože by došlo ke zrušení krajů, které by mohlo Českou republiku přiblížit k westminsterskému modelu, tak na druhé straně by došlo k posílení pravomocí obcí (vedle toho i starostů a primátorů), které vrací teritoriální uspořádaní moci zpátky na pomezí. Jak již bylo zmíněno výše, i když Česká republika má psanou ústavu a dvoukomorový parlament, nejedná se o rozhodující složky, které by nás přiřadily k federalismu. Z Ústavy ČR by sice došlo k vyjmutí článků o vyšších územně samosprávných celcích, nicméně by stále platila pro celé území Česka. Vedle toho by díky zrušení krajů odpadla možnost jednotlivých vymezených oblastí disponovat nějakou regionální ústavou. Po zrušení Senátu by dále odpadl typický prvek pro federalismus, který předpokládá dvoukomorový parlament. Vedle toho by odpadla odpovědnost jednotlivých senátorů za jejich volební obvod, dá se ale předpokládat, že reprezentace menšin, které nejsou typické pro české prostředí, by přešla na jednotlivé starosty a primátory respektive na obce s rozšířenou působností.

Za diskuzi spíše stojí jeden z cílů, které Andrej Babiš uvedl v rozhovoru s Kateřinou Surmanovou a Ondřejem Koutníkem k jeho vydané knize a tím je, že zavedením přímé volby starostů, by došlo ke zrušení zastupitelstev obcí. Starosta by si na základě této volby sám vytvářel svůj orgán, který by však nebyl volený. Dále by rozhodoval například o rozpočtu obce sám. Odpovědnost starosty nebo primátora Andrej Babiš deleguje na voliče. Každopádně jeho odvolání ještě dává k diskuzi. Jedním z důvodů této změny v komunální politice je to, že systém na této úrovni díky koaličním vládnutím velice těžkopádně funguje. Dalším důvodem je, že i přes nějaké výjimky slouží nejlépe podle Andreje Babiše nezávislý starosta. Pozitivum také vidí na tom, že díky volbě zhruba šest a půl tisíce starostů by se ušetřily peníze. S otázkou, že bychom tu mohli mít šest a půl tisíce diktátorů se Andrej Babiš vypořádává tak, že lidé by se s nimi vyrovnali a nejedná se o diktátory, ale o přímo volené starosty, kteří jen řídí a rozhodují. Řízení obce je přirovnáno k tomu, jako když generální ředitel přijde do firmy a řídí ji („řídít stát respektive obce jako firmu“). Ostatní pak vidí, co se děje a všechno je pod kontrolou. Další pozitivum Andrej Babiš shledává na tom, že lidé by byli rádi, kdyby došlo k tomuto „zúžení“ státu. Jako příklad je udáváno Švýcarsko, kde mají sice jen sedm ministerstev a stejně lidé svoje politiky neznají (Surmanová et. al. 2017). Nicméně Andrej Babiš nenachází napříč odborníky k této změně nějak vysokou podporu. Politolog Tomáš Lebeda říká, že by tímto krokem došlo fakticky k likvidaci demokracie na komunální úrovni, po zrušení krajských zastupitelstvech by demokracie skončila na střední úrovni. Nakonec by zůstala jen velmi omezená demokracie na celostátní úrovni (Perknerová 2017). Právnický a vysokoškolský pedagog Petr Kolman, který vyučuje správní právo se k tomuto návrhu staví také velmi kriticky. Podle jeho názoru se jedná o protiústavní výmysl a de facto i nesmysl; vedle toho doufá, že by ji Senát případně zablokoval. Díky nápadu Andreje Babiše by podle něj dále došlo k nevídanému vychýlení municipálních vah. Posledním problémem, který na tom shledává je, kdo by obec nebo kraj řídil v případě starostovy nemoci či dovolené (Kolman 2017). Podle autora bakalářské práce je tedy mnohem zásadnější řešit nejdříve demokratický deficit, který by na základě těchto změn mohl vzniknout a teprve poté se zabírat tím, zda změnit systém, který relativně funguje.

Tabulka č. 3: Babišův model (X) vs. současný model demokracie (X)

Westminsterský (-2) vs. konsensuální (2) model demokracie					
	-2		0		2
Volební systém	X			X	
Stranický systém		X	X		
Exekutiva	X		X		
Podoba legislativní moci	X		X		
Vztah exekutivy a legislativy		X		X	
Teritoriální uspořádání moci			XX		
Ústava				X	X

Zdroj: Autor na základě zkoumání jednotlivých kritérií v první a druhé analytické části

Závěr

V rámci této bakalářské práce bylo cílem zanalyzovat současný model demokracie České republiky ve srovnání s modelem, který by nastal, pokud by Andrej Babiš uvedl jeho cíle do praxe. Autor následné výsledky zkoumání vyjádřil v tabulkách číslo dvě a tři, kdy ve druhé zmiňované ukázal, k jakým by došlo změnám. Teoretickým základem se pro práci staly knihy „otce“ modelů demokracií Arenda Lijpharta. Pro bližší analýzu jednotlivých kritérií pak autor využil knihy, články a rozhovory dalších politologů.

V teoretické části autor lehce nastínil vývoj modelu demokracie. Poté vymezil teoretický koncept modelů demokracie (konsociační, konsensuální a westminsterský) od Arenda Lijpharta. Autor pro definici jednotlivých kritérií vycházel napříč knihami od nizozemského politologa, které vydal v průběhu let 1977-2012. Autor vzal v úvahu i nové vydání knihy *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-six Countries* z roku 2012, které se však nijak radikálně neliší od vydání z roku 1999. Tato kniha se pak stala východiskem pro druhou a třetí kapitolu, kdy byla jednotlivá zkoumaná kritéria (deset respektive sedm) aplikována na předchozí teoretické vymezení v první kapitole.

Ve druhé kapitole se autor zaměřil na analýzu současného modelu demokracie v České republice. Na základě zkoumání všech deseti kritérií, které Arend Lijphart považuje za klíčové pro rozlišení konsensuálního a westminsterského modelu demokracie, autor došel k závěru uvedeném v tabulce číslo dvě. Z tabulky můžeme vidět, že Česká republika se ani u jednoho z deseti kritérií neposunula na pomyslné ose do mínusu, tudíž k westminsterskému modelu demokracie. Nicméně autor zařadil Česko u poloviny kritérií na pomezí westminstersko-konsensuálního modelu demokracie. Podařilo se tedy ověřit hypotézu: „*Nastavení politického systému v České republice se na pomyslné ose přibližuje konsensuálnímu modelu demokracie.*“ Zároveň se podařilo odpovědět na výzkumnou otázku, která zněla: „*Jakému modelu demokracie se blíží Česká republika?*“ Na základě výše zmíněných výsledků se autorovi podařilo hypotézu úspěšně ověřit. Odpověď na výzkumnou otázku zní, že se Česká republika přibližuje spíše ke konsensuálnímu modelu demokracie.³⁶

³⁶ V minulosti se z řad studentů touto problematikou zabývala například Veronika Blechová z Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, která ve své bakalářské práci také přiřazovala Českou republiku na základě deseti Lijphartových kritériích na ose od jedné (westminsterský) a do pěti (konsensuální). Naše výsledky nejsou shodné a liší se hned u čtyřech kritérií. Výsledkem je, že Veronice Blechové také vychází model

Ovšem podle autora u některých kritérií reálné chování politických elit tenduje spíše k majoritnímu chování než k nacházení konsensu. Nicméně tento posun je v mnoha věcech vyvažován politickým nastavením v Česku, které se snaží tlačit politické zástupce spíše k hledání konsensu.

Nyní autor představí, o jaká problematická kritéria se jedná. Hned u prvního kritéria, exekutiva, je vidět výše zmiňovaný problém, kdy není naplněn předpoklad širokých koalic. Strany se snaží vytvářet co nejmenší koalice, někdy i menšinové (jednobarevné) vlády, což tenduje k westminsterskému modelu demokracie. Každopádně utváření jednobarevných vlád je na druhé straně znemožněno volebním systémem, který tenduje spíše ke konsensuálnímu a vytváří pojistku pro to, aby k takovému stavu nedošlo. I když není volební systém absolutně proporcí, tak se ještě nikdy v historii samostatné České republiky nestalo to, že by vyprodukoval stranu s absolutní většinou v Poslanecké sněmovně. Stranický systém je sám o sobě multipartijní, ovšem stranická soutěž se odehrává primárně v jednom rozměru, a to v socioekonomickém (Hloušek et. al. 2005: 226). Abychom tedy mohli hovořit o konsensuálním modelu demokracie, tak by se stranická soutěž musela odehrávat na základě více konfliktních linií, což ovšem v naší většinově homogenní společnosti není s největší pravděpodobností možné. Jelikož konsensuální model předpokládá menšiny, široké koalice a více konfliktních linií, tak zde opět můžeme vidět střet mezi stranickým a volebním systémem, který „blokuje“ posun k westminsterskému modelu demokracie. V důsledku toho autor této práce předkládá otázku k diskusi, zda by v souvislosti s politickými změnami v zemích Visegrádské čtyřky nebylo vhodné hovořit o dalším modelu demokracie, než předkládá Arend Lijphart. Vzhledem k historickému kontextu, kdy tyto země celistvě vyplňovali vakuum mezi západem a východem a tvořily jádro Rakousko-uherské monarchie, je podle autora zakořeněna jiná politická i společenská kultura. Každopádně by bylo nutné nejdříve potvrdit, nebo vyvrátit tuto myšlenku. Další otázkou je, jaký význam bude mít v budoucnu Evropská unie a zda na ni Česká republika přenese více politických pravomocí, než je tomu doposavad.

demokracie, který odpovídá spíše konsensuálnímu modelu, ovšem je tomu tak méně než u autora této bakalářské práce. Autor kritéria: systém zájmových skupin, soudní kontrola ústavnosti a centrální banka označil za více konsensuální než autorka zmiňované práce. U systému zájmových skupin autorka dokonce došla k závěru, že nastavení tenduje spíše k westminsterskému modelu demokracie. Naopak vztah exekutivy a legislativy je podle Veroniky Blechové plně konsensuální (Blechová 2014: 46).

Ve třetí kapitole se autor zaměřil na model demokracie podle Andreje Babiše, kdy do svého zkoumání zahrnul potřebné informace z jeho knihy *O čem sním, když náhodou spím* a dále z jeho rozhovorů a prohlášení. Pro tuto kapitolu si autor bakalářské práce zvolil druhou a také poslední výzkumnou otázku, která zněla: „*Jakému modelu demokracie se blíží politické vize Andreje Babiše?*“ Oproti předchozí kapitole došlo ke zkoumání pouhých sedmi kritérií, protože autor u zbylých tří neidentifikoval, že by u nich Andrej Babiš chtěl prosazovat nějaké změny. Výsledkem zkoumání autora této práce je, že model demokracie v České republice po aplikování politických vizí Andreje Babiše by se přiblížil k westminsterskému. Ke změnám by došlo především v exekutivně – stranické dimenzi. Oproti současnému modelu je zde mnohem výraznějších indikátorů, které spadají pod westminsterský model (FPTP, jednokomorový parlament a větší koncentrace moci do rukou prezidenta, premiéra a vlády). Naopak u kritéria ústava se autor přiklonil k plně konsensuálnímu modelu demokracie. Jak však ale uvedl, o referendu jako indikátoru konsensuálního modelu demokracie se vedou různé polemiky a bez bližších informací je těžké určit, jak by se nakonec referendum chovalo. Na druhé straně tu z teoretického hlediska máme mnoho proměnných, protože nedokážeme s výhledem do budoucna říci, co by změna volebního systému udělala se stranickým systémem.

Nejvýznamnější změnou by podle autora této práce bylo zrušení Senátu. Nicméně je dobré zmínit, že zrušení Senátu napsané v knize *O čem sním, když náhodou spím* je v kolizi s Programovým prohlášením vlády České republiky, které bylo schváleno 8. ledna 2018 menšinovou vládou Andreje Babiše a následně s Programovým prohlášením vlády České republiky schváleného 27. června 2018. V těchto dvou prohlášeních uvádí jeho vláda, že zjednoduší volební pravidla tak, aby občané měli jednodušší přístup k volbám (zrušení místní příslušnosti pro vydávání voličských průkazů, zavedení korespondenční volby). Především je v nich ale uvedeno, že vláda prosadí zefektivnění voleb do Senátu tím, že zavede jednokolový systém (Vláda České republiky 2018a; Vláda České republiky 2018b). V tomto případě je tedy těžké odhadovat, jaký je skutečný cíl Andreje Babiše. Na druhé straně diskuze nad změnou volebního systému do Senátu není žádnou novinkou. Pozitivně se k tomu staví v rozhovoru například již zmiňovaný Jan Kysela, který však systém relativní většiny považuje za krajně nevhodnou volbu a podle jeho názoru by byl vliv tohoto systému silně nežádoucí.

Vhodnou alternativu shledává například v australském modelu alternativního hlasování,³⁷ avšak nevýhodu tohoto systému spatřuje v jeho složitosti při přepočítávání hlasů (Fučík 2018). Autor této práce nevidí na změně volebního systému do Senátu problém. Na druhé straně k otázce zrušení Senátu je zdrženlivější a shoduje se s reportérem Seznam Zprávy Václavem Dolejším, že za současné situace je Senát jedinou institucí, která je protipólem vůči hnutí ANO, které má výraznou podporu z Hradu. Dále se jedná o instituci, která musí schválit všechny změny Ústavy ČR a volební zákon, tudíž může zabránit všem neuváženým změnám (Dolejší 2020).

Druhým nejvýznamnějším cílem je změna volebního systému z poměrného zastoupení na relativně většinový. Debata o změně počtu zákonodárců může být legitimní diskuzí, nicméně je vhodné s ohledem na všechny aspekty zvážit, zda tato změna může vést ke zvýšení efektivity Parlamentu České republiky. Na příkladu Maďarska jsme mohli vidět, že změny přinesly opačný efekt. Jak již autor zmiňoval výše, pokud by se zrušil Senát a vedle toho by se snížil počet poslanců, není jisté, zda by zbylí poslanci zvládli pracovat ve výborech a podvýborech. Výsledkem by paradoxně mohlo být naopak snížení efektivity Parlamentu. S ohledem na diskuzi, která se dlouhodobě vede o tom, že poslanci jsou přehlceni funkcemi, tak si autor nemyslí, že se jedná o krok správným směrem. K tomu dále dodává politolog Tomáš Lebeda, že náš Parlament není nijak zásadně velký. Jako příklad uvádí Švédsko, které má sice jen jednu komoru, ale na druhé straně se ta „jedna“ komora skládá ze 349 zákonodárců (Dragoun 2017).³⁸

³⁷ Princip tohoto hlasování spočívá v tom, že volič seřadí kandidáty od nejvíce po nejméně preferovaného. Po ukončení volby je následně zjištěno, kolik získali jednotliví kandidáti prvních preferencí. Pokud žádný kandidát nezískal více jak 50 procent, dojde k přenosu hlasů. Tento přenos probíhá tak, že je vyškrtnut kandidát s nejméně prvními preferencemi a jeho hlasy jsou přeneseny těm, komu jeho voliči udělili druhou preferenci. V případě, že ani po tomto přenesení není znám vítěz, vyškrtne se opět nejslabší kandidát a hlasy jsou přeneseny podle preferencí zbylým kandidátům. Toto přenášení probíhá do té doby, dokud jeden z kandidátů nemá nadpoloviční polovinu hlasů nebo ze zbylých dvou kandidátů získal větší počet hlasů (Hloušek et. al. 2011: 170-171).

³⁸ Za zmínku stojí například volební systém, který představil zakladatel Nadačního fondu proti korupci Karel Janeček. Systém spočívá na bázi, že Česká republika je rozdělena do stejných volebních obvodů jako Senát, ale voliči si na rozdíl od Horní komory Parlamentu vybírají dva kandidáty, a navíc mají tu možnost zaškrtnout jednoho kandidáta, kterého nechtějí. Podle něj je důležité, aby volič mohl říci i koho nechce. Vedle toho by strana mohla v každém obvodu navrhnout maximálně dva kandidáty. To by podle Karla Janečka nutilo strany vybírat nejlepší kandidáty a zároveň by to dalo šanci malým stranám (ČTK 2012). Podle názoru autora se tento model přibližuje australskému modelu v kombinaci s několika dalšími. Nicméně se nedá hovořit o volebním

Podle autora bakalářské práce je velkým problémem, že Andrej Babiš mnohé z jeho cílů zjednodušuje a neuvádí hlubší analýzu případných změn. Výsledkem je pak, že mnoho jeho informací je zavádějících a dává prostor ke spekulacím (viz. zákon o referendu). Dalším problémem je, že až na změnu volebního systému do Senátu a snížení počtu ministerstev, všechny ostatní změny vyžadují změnu Ústavy ČR. To je ale podle názoru autora za současného rozložení politických sil v Parlamentu České republiky v podstatě nemožné. Navíc z právního hlediska neprůchozí. Nicméně autor dodává, že z teoretického pohledu by se na základě těchto změn Česká republika nestala nedemokratickou zemí a v současné době se autor ztotožňuje s názorem Jana Kysely, který v rozhovoru s Michalem Fučíkem říká, že uspořádání moci podle Andreje Babiše bychom mohli najít v některých latinskoamerických státech³⁹ typu Venezuely za Huga Cháveze. Politický systém je založen na koncentraci moci a na důrazu na efektivitu moci. To na kolik je tento režim demokratický závisí na tom, jaký by byli aktéři, k čemu a jakým způsobem by využívali moc a v jakém politickém prostředí se nacházíme (zda jsou volby manipulovatelné, nebo ne – svobodné šíření informací vs. kontrola médií). Každopádně závisí na definici slova demokracie, avšak Janu Kyselovi se toto uspořádání nelíbí (Fučík 2018). Důležitým předpokladem těchto cílů je, aby člověk prosazující takovéto změny nechtěl zneužít moc ve svůj prospěch, respektoval základní kritéria demokracie a demokratického státu a byl demokratického smýšlení.

Závěrem by autor dodal, že téma zkoumání modelu demokracie jak v České republice, tak i v jiných zemích nabízí mnoho teoretických možností, jak se s tématem vypořádat. S ohledem na omezený rozsah práce nebylo možné všechny kritéria zkoumat tak do hloubky, jak by si autor přál. Ke všem kritériím jak v první, tak ve druhé analytické části by se dala napsat samostatná práce. Nicméně pozitivem výzkumu ve druhé analytické části je, že rozšiřuje a přidává informace do problematiky, která není v současné době tak zachycena v odborné literatuře, v jaké by si zasloužila. Hnutí ANO je poměrně novým politickým subjektem, ale navrhované změny jeho předsedou Andrejem Babišem mají velký přesah do politického systému. S výhledem do budoucnosti bude zajímavé sledovat, zda si toto politické hnutí najde svoje pevné místo na české politické scéně i po případném odchodu Andreje Babiše z politiky a zda i nadále bude prosazovat tyto cíle.

systému poměrného zastoupení. Dále se jedná o model, který v okolních státech není používán, proto je opět těžké hovořit o tom, jaké by byly následky tohoto volebního systému.

³⁹ Podle názoru autora možné pouze za předpokladu, že by se Česká republika přiblížila k poloprezidentskému režimu.

Seznam pramenů a literatury

Seznam literatury

- Babiš, Andrej. 2017. *O čem sním, když náhodou spím*. Praha: vlastní náklady.
- Balík, Stanislav a Hloušek, Vít. 2016. „The development and transformation of the Czech party system after 1989“. *Acta Politologica*, č. 8, 103-117.
- Bartoň, Michal et. al. 2016. *Základní práva*. Praha: Leges.
- Blechová, Veronika. 2014. *Česká republika - jaký model demokracie?*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra politologie a evropských studií. Bakalářská práce.
- Bureš, Jan, Charvát, Jakub, Just, Petr et al. 2012. *Česká demokracie po roce 1989. Institucionální základy českého politického systému*. Praha: Grada Publishing.
- Cabada, Ladislav. 2016. „Český stranický systém v roce 2016: personalizační tendence, populismus a anti-politické přístupy“. *The Journal of the Central European Political Science Association*, č. 2S, 67-76.
- Fučík, Michal. 2018. *Dopady návrhů hnutí ANO na změny politického systému České republiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra politologie a evropských studií. Bakalářská práce. (rozhovor je dostupný i v archivu autora této bakalářské práce)
- Hloušek, Vít a Kopeček, Lubomír. 2002. „Česká republika – konsensuální nebo majoritní model demokracie?“. *Politologická revue*, č. 1, 3-21.
- Hloušek, Vít a Kopeček, Lubomír (eds.). 2005. *Demokracie. Teorie, modely, osobnosti a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita.
- Hloušek, Vít, Lubomír, Kopeček a Jakub, Šedo. 2011. *Politické systémy*. Brno: Barrister & Principal.
- Jirásek, Jiří et al. 2013. *Ústavní základy organizace státu*. Praha: Leges.
- Klíma, Michal. 2001. *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha: Radix.
- Lebeda, Tomáš. 2008. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum.
- Lijphart, Arend. 1977. *Democracy in Plural Societies*. New Haven: Yale University Press.
- Lijphart, Arend. 1984. *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Twenty-One Countries*. New Haven: Yale University Press.

- Lijphart, Arend. 1999. *Patterns of Democracy: Government Forms & Performance in Thirty-six Countries*. New Haven: Yale University Press.
- Lijphart, Arend. 2008. *Thinking about Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practice*. London: Routledge Taylor & Francis Group.
- Lijphart, Arend. 2012. *Patterns of Democracy: Government Forms & Performance in Thirty-six Countries*. 2. vydání. New Haven: Yale University Press.
- Lorenz, Astrid a Formánková, Hana, eds. 2019. *Politický systém Česka*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Novák, Miroslav. 2001. *Jakou demokracii pro nové demokracie? Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Novák, Miroslav, Lebeda Tomáš et al. 2004. *Volební a stranické systémy: ČR v mezinárodním srovnání*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- Pink, Michal. 2017. „Possible Outcomes of Introducing a Majority System for Elections to the Czech Parliament’s Chamber of Deputies.“ *Středoevropské politické studie*, č. 19 (2), s. 135-163.
- Říchová, Blanka. 2000. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál.
- Sartori, Giovanni. 2001. *Srovnávací ústavní inženýrství: zkoumání struktur, podnětů a výsledků*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Sartori, Giovanni. 2005. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Syllová, Jindřiška, Kolář, Petr, Kysela, Jan et al. 2008. *Parlament České republiky*. 2. vydání. Praha: Linde Praha.
- Vodička, Karel a Cabada Ladislav. 2003. *Politický systém České republiky. Historie a současnost*. Praha: Portál.

Seznam pramenů

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 349/1999 Sb., o Veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

Aktuálně.cz. 2017. „Výsledky voleb: Zisky stran v celé republice i obcích, mandáty, varianty koalic, preferenční hlasy.“ *Aktuálně.cz*. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/volby/vysledky-voleb-do-poslanecke-snemovny-2017/r~191f2eeeb57c11e7a9d00025900fea04/#/summary/CZ0533> (30. 3. 2020).

ANO. 2017. „Projev Andreje Babiše na celostátním sněmu.“ *Anobudelip.cz*. Dostupné na: <https://www.anobudelip.cz/cs/makame/aktuality/novinky/projev-andreje-babise-na-celostatnim-snemu-33634.shtml> (21. 2. 2020).

Baker, Carl et. al. 2019. „General Election 2017: full results and analysis.“ *Parliament.uk*. Dostupné na: <https://researchbriefings.parliament.uk/ResearchBriefing/Summary/CBP-7979> (9. 11. 2019).

BBC History. 2014. „Lord Melbourne (1779–1848).“ *BBC.com*. Dostupné na: http://www.bbc.co.uk/history/historic_figures/melbourne_lord.shtml (21. 2. 2020).

Bohumil Doležal. „E15.cz.“ *E15.cz*. Dostupné na: <https://www.e15.cz/volby/volby-2017/ano-pirati-ci-spd-jsou-antisystemove-strany-varuje-politolog-bohumil-dolezal-1338580> (9. 11. 2019).

Česká národní banka. 2020. „Proč je ČNB nezávislá?“ *ČNB.cz*. Dostupné na: <https://www.cnb.cz/cs/casto-kladene-dotazy/Proc-je-CNB-nezavisla/> (28. 9. 2019).

Český statistický úřad. 2017. „Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017 (promítnuto usnesení NSS).“ *Volby.cz*. Dostupné na: <https://www.volby.cz/pls/ps2017nss/ps61?xjazyk=CZ&xv=2> (29. 9. 2019).

Český statistický úřad. 2020. „Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky.“ *Volby.cz*. Dostupné na: <https://volby.cz> (30. 3. 2020).

ČTK. 2012. „Volební systém podle Janečka: 81 obvodů a v každém dva poslanci.“ *Deník.cz*. Dostupné na: https://www.denik.cz/z_domova/volebni-system-podle-janecka-81-obvodu-a-v-kazdem-dva-poslanci-20121102.html (7. 3. 2020).

ČTK. 2017. „Středoprávé strany utvořily Demokratický blok. Nepodpoříme projekt Babiše a Zemana, říká Kalousek.“ *Aktuálně.cz*. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/stredoprave-strany-vytvorily-demokraticky-blok-chteji-mista/r~da75947cc9e611e794dbac1f6b220ee8/> (5. 11. 2019).

ČTK et. al. 2017. „Feri poděkoval za polibek smrti a Babiš je připravený na rozpuštění sněmovny, když se nedomluví na vládě.“ *iHNed.cz*. Dostupné na: <https://domaci.ihned.cz/c1-65964160-demokraticky-blok-neodevzda-hlasy-pri-volbe-predsedy-snemovny-chce-vedet-jake-je-rozlozeni-sil> (7. 4. 2020).

ČTK. 2018a. „ANO do koalice s SPD nepůjde, nepotřebujeme ani jejich toleranci, říká Babiš.“ *Aktuálně.cz*. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/ano-do-koalice-s-spd-nepujde-nepotrebujeme-ani-jejich-tolera/r~8f8530360c1611e8a79a0cc47ab5f122/> (5. 11. 2019).

ČTK. 2018b. „Témata extrémní pravice převzala Okamurova SPD, píše ministerstvo vnitra.“ *iRozhlas.cz*. Dostupné na: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/tomio-okamura-spd-extremni-pravice-ministerstvo-vnitra_1806121914_ako (5. 11. 2019).

ČTK. 2019. „Královna může zasáhnout do brexitu, pokud Johnson padne.“ *TÝDEN.cz*. Dostupné na: https://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/evropa/kralovna-muze-zasahnout-do-brexitu-pokud-johnson-padne_529178.html (21. 2. 2020).

Denver – rei. 2016. „Trump chce omezit mandáty v Kongresu, černoši prý mohou zfalšovat volby.“ *Novinky.cz*. Dostupné na: <https://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/clanek/trump-chce-omezit-mandaty-v-kongresu-cernosi-pry-mohou-zfalsovati-volby-40012014> (26. 1. 2020).

Dolejší, Václav. 2020. „Nesnesitelně pečlivý matematik jde proti Babišovi a Zemanovi.“ *Seznam Zprávy.cz*. Dostupné na: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/nesnesitelne-peclivy-matematik-jde-proti-babisovi-a-zemanovi-89605?seq_no=1&source=hp&dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=zpravy.szhp.box&utm_source=www.seznam.cz&utm_medium=z-boxiku&utm_campaign=null (6. 3. 2020).

Dragoun, Radek. 2017. „Snížení počtu poslanců je ryzí populismus, Babiš vymýšlí věci, kterým nerozumí, říká politolog.“ *Aktuálně.cz*. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nechapu-proc-babis-vymysli-veci-kterym-nerozumi-rika-politol/r~6bf3325cfdc711e6bb37002590604f2e/> (26. 1. 2020).

Hanáček, Vladimír. 2018. „Maďarská volební formalita v roce 2018.“ *Deník Referendum.cz*. Dostupné na: <http://denikreferendum.cz/clanek/27343-madarska-volebni-formalita-v-roce-2018> (6. 3. 2020).

Kočenda, Jan a Neprašová, Veronika. 2017. „Grafika: Stranám chybí mladá krev. Prohlédněte si lídry podzimních voleb, kterým nebylo ani čtyřicet.“ *Aktuálně.cz*. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/volby/podivejte-se-na-trinact-mladych-lidru-kandidatnich-listin->

[do/r~79934da678f211e79584002590604f2e/v~sl:582a664c67636299013db7f398297130/](https://www.reflex.cz/clanek/volby-volby-2017/80481/zrusit-obecni-zastupitelstva-babis-se-snad-nadobro-zblaznil/) (26. 1. 2020).

Kolman, Petr. 2017. „Zrušit obecní zastupitelstva: Babiš se snad nadobro zbláznil?“ *REFLEX.cz*. Dostupné na: <https://www.reflex.cz/clanek/volby-volby-2017/80481/zrusit-obecni-zastupitelstva-babis-se-snad-nadobro-zblaznil.html> (24. 2. 2020).

Nordsieck, Wolfram. 2017. „Parties and Election in Europe. Czechia.“ *Parties-and-elections.eu*. Dostupné na: <http://www.parties-and-elections.eu/czechia.html> (8. 3. 2020).

Nordsieck, Wolfram. 2018. „Parties and Election in Europe. Hungary.“ *Parties-and-elections.eu*. Dostupné na: <http://www.parties-and-elections.eu/hungary.html> (6. 3. 2020).

Nordsieck, Wolfram. 2019. „Parties and Election in Europe. United Kingdom.“ *Parties-and-elections.eu*. Dostupné na: <http://www.parties-and-elections.eu/unitedkingdom.html> (7. 3. 2020).

Otto, Pavel. 2017. „ANO, Piráti či SPD jsou antisystémové strany, varuje politolog Perknerová, Kateřina. 2017. „Tomáš Lebeda: Babišovy vize vnímám jako mimořádně nebezpečné.“ *Deník.cz*. Dostupné na: https://www.denik.cz/z_domova/tomas-lebeda-babisovy-vize-vnimam-jako-mimoradne-nebezpecne-20170901.html?cast=1 (23. 2. 2020).

Pilous, Patrik. 2018. „Volební průzkum STEM prosinec 2018: ANO na 35,7 %.“ *České volby.cz*. Dostupné na: <https://www.ceske-volby.cz/2018/12/06/volebni-pruzkum-stem-prosinec-2018/> (31. 1. 2018).

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. 2018. „17. schůze, 7. hlasování, 12. července 2018, 00:47. Žádost vlády České republiky o vyslovení důvěry.“ *Psp.cz*. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?g=68040&l=cz> (9. 11. 2019).

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. 2020a. „Místopředsedové Poslanecké sněmovny.“ *Psp.cz*. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=197> (9. 11. 2019).

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. 2020b. „Předseda Poslanecké sněmovny.“ *Psp.cz*. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=6165> (9. 11. 2019).

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. 2020c. „Poslanci. Mgr. Martin Baxa.“ *Psp.cz*. Dostupné na: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=6435> (26. 1. 2020).

Surmanová, Kateřina a Koutník, Ondřej. 2017. „Babiš: Ať si každý volí jen svého prezidenta, poslance a starostu.“ *Lidovky.cz*. Dostupné na: https://www.lidovky.cz/domov/babis-at-si-kazdy-voli-jen-sveho-prezidenta-poslance-a-starostu.A170701_152531_in_domov_ele (21. 2. 2020).

Špačková, Iva. 2010. „ČNB povede Miroslav Singer, rozhodl prezident.“ *iDNES.cz*. Dostupné na: https://ekonomika.idnes.cz/cnb-povede-miroslav-singer-rozhodl-prezident-fax-/ekonomika.aspx?c=A100618_101506_ekonomika_spi (24. 6. 2018).

Štětka, Jan. 2017. „ANO 94 mandátů, piráti pět, TOP 09 dva. Tak by mohla po volbách vypadat sněmovna podle Babišovy reformy.“ *iHNed.cz*. Dostupné na: <https://domaci.ihned.cz/c1-65929210-ano-95-mandatu-pirati-ctyri-top-09-dva-tak-by-mohla-po-volbach-vypadat-snemovna-podle-babisovy-reformy> (21. 2. 2020).

Tripartita – vláda, odbory, zaměstnavatelé. 2020. „O nás.“ *Tripartita.cz*. Dostupné na: <https://www.tripartita.cz/o-nas/> (29. 10. 2019).

UK Political info. 2010. „2010 General election results summary.“ *UKpolitical.info*. Dostupné na: <http://www.ukpolitical.info/2010.htm> (9. 11. 2019).

UK Political info. 2015. „2015 General election results summary.“ *UKpolitical.info*. Dostupné na: <http://www.ukpolitical.info/2015.htm> (9. 11. 2019).

Ústavní soud. 2015. „Současní funkcionáři a soudci. JUDr. Pavel Rychetský, dr. h. c.“ *Usoud.cz*. Dostupné na: <https://www.usoud.cz/soucasni-funkcionari-a-soudci/pavel-rychetsky/> (28. 9. 2019).

Vláda České republiky. 2018a. „I. vláda Andreje Babiše (13.12.2017-27.06.2018) – Programové prohlášení vlády.“ *Vlada.cz*. Dostupné na: https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni-vlady-162319/#Pravo_a_spravedlnost (6. 3. 2020).

Vláda České republiky. 2018b. „Programové prohlášení vlády.“ *Vláda.cz*. Dostupné na: <https://www.vlada.cz/cz/jednani-vlady/programove-prohlaseni/programove-prohlaseni-vlady-165960/> (6. 3. 2020).

Walton, John et. al. 2017. „Election 2017: The result in maps and charts.“ *BBC.com*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/election-2017-40176349> (30. 3. 2020).